

MITEN MEILLÄ MENI?

Vanhempien kokemuksia koulun oppilashuollosta

Reijo Ahonen

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2010

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) AHONEN, Reijo	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 08.03.2010
	Sivumäärä 73	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi MITEN MEILLÄ MENI? Vanhempien kokemuksia koulun oppilashuollosta		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KUHANEN, Vesa JUSSILA, Aino		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tehtävänä ja tavoitteena oli selvittää vanhempien kokemuksia peruskoulun oppilashuollosta ja kodin ja koulun yhteistyöstä. Työn tarkoituksena oli löytää mahdollisia ongelmakohtia ja myös onnistumisia. Työn aihe valikoitui Jämsän seudun oppilashuollon kehittämistyöhön pohjalta, mikä käynnistyi vuonna 2007. Vanhempien kokemuksia selvitettiin laadullisen tutkimuksen kautta. Haastatteluihin, jotka suoritettiin teemahaastattelun kautta, osallistui seitsemän äitiä ja yksi isä. Haastattelut tehtiin kevään 2008 aikana. Haastattelut litteroitiin syksyllä 2008, jonka jälkeen alkoi varsinainen kirjoittamistyö.</p> <p>Perusopetuslain mukaan oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluuyhteisön jäsenille ja se osa koulun arkea ja myös muuta kuin ongelmien hoitamista.</p> <p>Haastatteluissa nousi korostetusti esiin koulukiusaaminen ja siihen puuttuminen sekä vanhempien ja opettajien keskinäisen vuorovaikutuksen ja kohtaamisen ongelmat. Myös oppimisen ongelmia ja erityisiä henkilökohtaisia opetuksen järjestelyjä käsiteltiin. Useimmiten oppilaiden kouluasioita hoidettiin moniammatillisena viranomaisyhteistyönä yhdessä vanhempien kanssa. Hyvä koulu tarkoitti kaikille vanhemmille turvallisuutta. Hyvässä koulussa autetaan ja avustetaan oppilasta, joka otetaan huomioon yksilönä. Oppilashuolto tarkoitti vanhemmille kouluterveydenhuoltoa, kuraattoritointia ja yhteistyötä.</p> <p>Tutkimustulosten pohjalta voitiin muun muassa todeta, että koulun tulee lisätä tiedottamista kotihin oppilashuollosta, vanhempien kohtaamiseen opettajien tulee kiinnittää huomiota. Kaikki vanhemmat ja oppilaat ovat yksilöitä, joita kaikkia ei voi kohdata samalla tavalla.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Oppilashuolto, kodin ja koulun yhteistyö, koulukiusaaminen, hyvä koulu, perusopetus		
Muut tiedot		

Author(s) AHONEN, Reijo	Type of publication Bachelor's / Master's Thesis	Date 08032010
	Pages 73	Language Finish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title HOW DID WE DO? Parents' experiences about school welfare services		
Degree Programme Degree programme in social services		
Tutor(s) KUHANEN, Vesa JUSSILA, Aino		
Assigned by		
Abstract The objective of this Bachelor's Thesis was to find out how parents have experienced student welfare services within basic education and the cooperation between school and home. The aim was to expose the possible problems as well as the successes. The theme for this project was chosen on the basis of what had been done within the student welfare project in Jämsä region since 2007. We studied parents' experiences through a qualitative study. Seven mothers and one father were interviewed in spring 2008. The interviews were transcribed in autumn 2008, after which the actual interpretation began. According to the Basic Education Act school welfare services means providing and supporting student's good learning, psychic and physical health as well as the actions that enhance the conditions. Student welfare services concern everyone in the school community and it is an important part of everyday school life and problem solving means. The interviews brought out bullying and how people try to avoid it as well as the cooperation and interaction between the parents and teachers. Also learning problems and individual learning plans were dealt with. Usually an individual child's matters were discussed within a multi-disciplinary group with the parents. A good/desirable school meant safety for everyone. In a good school you help and support the pupils – everyone is confronted as an individual person. For the parents student welfare services means school health services, social worker services and cooperation between school and home. On the basis of the results of this study you can say, that school should increase communication and information about student welfare services to homes and teachers could pay more attention to encountering the parents. All the parents as well as the pupils are individuals, and can't be encountered in the same way.		
Keywords Student social services, cooperation between school and homes, bullying, a good/desirable school, basic education		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	4
2 PERUSOPETUKSEN OPPILASHUOLTOA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ JA OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET.....	5
2.1 Opetussuunnitelman perusteet	5
2.2 Perusopetuslaki	6
2.3 Lastensuojelulaki ja kansanterveyslaki	7
3 KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ	8
3.1 Yhteistyötä koskeva lainsäädäntö ja opetussuunnitelman perusteet	8
3.2 Hyvän yhteistyön lähtökohtia	9
3.3 Yhteistyömuotoja	11
3.4 Haasteita yhteiseen työhön	13
3.5 Yhteistyön esteitä	14
3.6 Kenelle kasvatusvastuu kuuluu	16
3.7 Vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä	17
3.8 Yhteistyön linjaukset Jämsän kaupungissa	18
4 YLEINEN TUKI OPETUKSESSA	19
4.1 Oppimissuunnitelma	19
4.2 Tukiopetus	20
4.3 Oppilaanohjaus	21
4.3.1 Oppilaanohjaus alkuopetuksessa ja 3.-6. vuosiluokilla	21
4.3.2 Oppilaanohjaus 7.-9. vuosiluokilla	22
4.4 Oppilashuoltoryhmä	22
5 ERITYINEN TUKI OPETUKSESSA	23
6 OPPILASHUOLTOPALVELUIDEN KESKEISET TOIMIJAT ...	24
6.1 Koulupsykologi	24

6.2 Koulukuraattori	26
6.2.1 Kuraattoryön ristiriitoja	27
6.2.2 Koulukuraattori nuoren elämässä	27
6.3 Kouluterveydenhoitaja ja koululääkäri	28
7 VARHAINEN PUUTTUMINEN	29
7.1 Mitä se on?	30
7.2 Varhaisen puuttumisen tarpeen tunnistaminen	30
7.3 Huolen puheeksi ottaminen	31
8 KOULUKIUSAAMISEN MERKITYS KOETULLE KOULU- VIIHTYVYYDELLE	32
8.1 Kiusaamisen määrittelyä	32
8.2 Kiusaamisen havaitseminen	33
8.3 Kiusaamisen puheeksi ottaminen ja siihen puuttuminen ..	34
8.4 Kiva Koulu	35
9 OPPILASHUOLLON KEHITTÄMISTYÖ	36
9.1 Valtakunnallinen taso	36
9.2 Paikallinen taso	36
9.3 Tavoitteena oppilashuoltotyön strategia	37
10 OPPILASHUOLTOTYÖ JÄMSÄN KAUPUNGISSA	39
10.1 Peruskoulut ja oppilasmäärät	39
10.2 Oppilashuollon henkilöstöressit	39
10.3 Oppilashuoltoryhmien toiminta	40
10.4 Huoltajien käsityksiä oppilashuollosta ja sen toimi- vuudesta Jämsän seudulla	41
11 JÄMSÄLÄISTEN NUORTEN HYVINVOINTI	41
11.1 Nuorten hyvinvointi kouluterveyskyselyiden pohjalta..	41
11.2 Oppilaiden hyvinvointi oppilashuollollisten asiakirjojen pohjalta	42

12 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	43
12.1 Tutkimuksen lähtökohta	43
12.2 Aineiston kerääminen ja analysointi	44
12.3 Tutkimuskysymykset	45
12.4 Tutkimuksen luotettavuus	45
13 TUTKIMUSTULOKSET	47
13.1 Haastateltavien taustatiedot	47
13.2 Huolien esiinmarssi	47
13.3 Moniammatillisuus ja yhteistyöverkostot asioiden hoitamisessa	49
13.4 Toistuvia palavereja	50
13.5 Koulukiusaaminen, ikuinen ongelma?	51
13.5.1 Kiusaamisen havaitseminen	51
13.5.2 Kiusaamiseen puuttuminen	52
13.5.3 Vanhempien aktiivisuus kiusaamistilanteiden hoitamisessa	53
13.6 Vanhempien/lasten ja keskinäinen vuorovaikutus ja toistensa kohtaaminen	54
13.7 Sovittuja ratkaisuja	56
13.8 Mitä hyvä koulu meille tarkoittaa?	58
13.9 Mitä ymmärrämme oppilashuollolla?	59
14 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	60
LÄHTEET	66
LIITTEET	70
Liite 1. Haastattelurunko	70
Liite 2. Tiedote koteihin	71
Liite 3. Lehtijuttu	72
Liite 4. Tiedote haastateltavalle	73

1 JOHDANTO

Opetusministeriö myönsi kunnille keväällä 2007 erityisavustusta esi- ja perusopetuksen oppilashuollon palvelurakenteen kehittämiseen. Jämsän seudun kunnat (Jämsä, Jämsänkoski ja Kuhmoinen) hakivat avustusta seudulliseen kehittämistyöhön. Yhteensä avustusta saatiin 40.000 euroa. Vuonna 2008 työhön saatiin jatkorahoitusta vielä yhteensä 30.000 euroa

Kehittämistyötä varten valittiin kuntakohtaiset tai seudulliset koordinaattorit, joiden tehtävänä koordinoida kehittämistyötä paikallisesti. Jämsän seudulla sovittiin, että tuo tehtävä tulee minun vastuulle, koska tavoitteenani oli siirtyä sosionomi (amk) tutkinnon myötä koulun sosiaalityöhön. Minulla oli myös aiempaa kokemusta projektityöstä. Kehittämistyöstä ajateltiin löytyvän myös mahdollinen opinnäytetyön aihe.

Kun itse työ ja opiskelut syksyllä 2007 käynnistyivät, oli opinnäytetyön aihealue selvillä eli perusopetuksen oppilashuoltotyö. Ensiksi oli tarkoitus käsitellä aihetta niin sanotusti työntekijävetoisesti eli olisin haastatellut oppilashuollon parissa työskenteleviä esimerkiksi koulukuraattoria, kouluterveydenhoitajaa, opettajaa, erityisopettajaa, sosiaalityöntekijää, koulupsykologia. Alan ammattilaisten saavat näkemyksensä kuuluviin muutenkin esimerkiksi erilaisten koulutusten, palaverien, kehittämishankkeiden kautta. Heillä on vaikuttamisväylät olemassa, jos haluavat niitä käyttää.

Kun kehittämistyö saatiin Jämsän seudulla käyntiin, niin aikaisessa vaiheessa tuli esiin vanhempien rooli oppilashuoltotyön onnistumisessa ja ylipäätään kodin ja koulun yhteistyö ja sen onnistuminen. Tällöin päätin painottaa myös oman opinnäytetyöni näkökulmaa vanhempien ja kodin suuntaan. Sovimme seudullisen kehittämistyön ohjausryhmässä, että tulen opinnäytetyössäni selvittämään vanhempien kokemuksia, mielipiteitä ja näkemyksiä perusopetuksen oppilashuollosta.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on perehtyä teorian sekä laadullisen tutkimuksen kautta vanhempien käsitykseen perusopetuksen oppilashuoltotyöstä. Työn tarkoituksena on selvittää vanhempien omakohtaisia kokemuksia koulun

oppilashuoltotyöstä ja kodin ja koulun yhteistyöstä. Onko yhteistyö toiminut ja mitkä ovat olleet mahdollisia ongelmakohtia, ovatko vanhemmat olleet tyytyväisiä koulun toimintaan, millaisia tuloksia saavutettiin, ovat keskeisimpiä kysymyksiä, joihin hain vastauksia.

Opinnäytetyön teoriaosassa muun muassa avaan oppilashuollon käsitettä, käyn läpi keskeisimmän aiheeseen liittyvän lainsäädännön, perehdyn yleisesti kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön ja lisäksi käsittelen niitä teemoja ja asioita, mitkä ovat tulleet esiin haastatteluissa esim. koulukiusaaminen. Käyn myös läpi Jämsän seudun oppilashuollon kehittämistyötä, koska sitä kautta opinnäytetyön aihekin valikoitui.

2 PERUSOPETUKSEN OPPILASHUOLTOA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ JA OPETUSSUUNNITELMIEN PERUSTEET

Keskeisimmät lait, jotka liittyvät tai käsittelevät oppilashuoltoa ovat lastensuojelulaki (417/2007), kansanterveyslaki (66/1972) ja perusopetuslaki (628/1998, 477/2003).

2.1 Opetussuunnitelman perusteet

Perusopetuksen oppilashuoltoa on ohjeistettu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Oppilashuolto on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea, jonka tavoitteena on muun muassa luoda terve ja turvallinen oppimisympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Sillä edistetään myönteisen vuorovaikutuksen toimintakulttuuria kouluyhteisössä ja pyritään varmistamaan tasavertainen mahdollisuus oppimiseen. Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisön jäsenille ja yhteistyökumppaneille ja sitä toteutetaan yhteistyössä kotien kanssa. Keskeistä oppilashuoltotyössä ovat luottamuksellisuus, lapsen, nuoren ja heidän huoltajiensa kunnioittaminen ja salassapitoa koskevien säädösten noudattaminen.

Kuntakohtaiseen opetussuunnitelmaan tulee laatia suunnitelma, jossa kuvataan oppilashuollon tavoitteet ja periaatteet muun muassa seuraavissa asioissa:

- toiminta kouluyhteisön terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi
- oppilaalle tarjottava oppilashuollollinen tuki ja ohjaus koulunkäynnissä, tuki erilaisissa vaikeuksissa
- oppilashuollon yhteistyö kodin, muiden asiantuntijoiden ja paikallisten tukiverkoston kanssa
- toimenpiteet ja työnjako ongelmatilanteiden ehkäisemiseksi mm. poissaolot, kiusaaminen, mielenterveyskysymykset, päihteiden käyttö ym.
- koulumatkakuljetusten turvallisuudelle asetettujen tavoitteiden toteuttaminen
- kouluruokailuun liittyvän terveys- ja ravitsemuskasvatuksen ja tapakasvatuksen tavoitteet.

(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 22 – 23)

Opetusministeriön lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa 2007 – 2011 oppilas- ja opiskelijahuollon tavoitteeksi on määritelty lyhyesti, että kaikilla oppilailla on saatavilla laadukkaat oppilashuollon palvelut koko maassa. Toimenpide-ehdotuksena on muun muassa yhtenäisen oppilashuoltolain tarpeen arvioiminen, kunnallisen nuorisotyön vahvistaminen, oppilashuollon kansallisen kehittämisvastuun selkeyttäminen ja oppilashuollon oppaan tuottaminen. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007 - 2011, 63)

Perusopetuslaissa ei ole mitään mainintaa oppilashuoltoryhmästä. Opetussuunnitelman perusteissakin se otetaan esiin hyvin lyhyesti: ”Oppilashuoltotyötä voidaan koordinoita ja kehittää moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 22)

2.2 Perusopetuslaki

Perusopetuslain 31 §:ssä oppilashuolto määritellään seuraavasti: ”oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä

niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa.” Kohdassa viitataan myös lastensuojelulakiin ja kansanterveyslakiin. (L 21.11.1998/66.)

Vuonna 2003 säädetyllä perusopetuslainmuutoksella säädettiin muun muassa, että opetushallitus päättää oppilashuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista opetussuunnitelman perusteiden kautta. Tältä osin paikallisesti opetussuunnitelma tulee laatia yhdessä kunnan sosiaali- ja terveystoimien kanssa. Niin ikään opetuksen järjestäjän tulee määrätä oppilashuollon järjestämistavasta. (L 13.6.2003/477.)

Perusopetuslaki on muuttumassa koskien erityisopetusta ja oppilaalle annettavaa muuta tukea koskevia säännöksiä. Lisäksi on tulossa täydennyksiä muun muassa henkilötietojen käsittelyyn ja salassapitoon. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta, OPM/luonnos 21.1.2009)

2.3 Lastensuojelulaki ja kansanterveyslaki

Uudessa lastensuojelulaissa ei suoraan mainita sanaa oppilashuolto. Koulun tulee kuitenkin lain mukaa muun muassa tukea vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Lisäksi ehkäisevällä lastensuojelulla edistää ja turvata lasten kasvua ja kehitystä. Laissa on maininta, että kunnan eri viranomaisten, mihin tietysti koulukin kuuluu, tulee seurata lasten ja nuorten hyvinvointia ja edistää sitä. Oma pykälänsä on myös koulunkäynnin tukemisesta. Yhdeksännen pykälän mukaan kunnan tulee järjestää muun muassa koulupsykologi ja –kuraattoripalveluita.

Koulun koko henkilökuntaa velvoittaa myös lastensuojelulain 25 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus. (L 13.4.2007/417.)

Kansanterveyslain 14 §:n mukaan kunnan tulee ylläpitää kouluterveydenhuoltoa, jonka tulee tehdä yhteistyötä oppilashuollon kanssa. (L 28.1.1972/66.)

3 KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ

3.1 Yhteistyötä koskeva lainsäädäntö ja opetussuunnitelman perusteet

Perusopetuslain kolmannen pykälän mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Pykälää vahvistettiin perusopetuslainmuutoksessa, niin että opetus tulee järjestää iän ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se tukee tervettä kasvua ja kehitystä. Lisäksi todetaan muun muassa seuraavaa: ”opetushallitus päättää kodin ja koulun yhteistyön ja oppilashuollon keskeisistä periaatteista...” Opetuksen järjestäjän tulee myös määrätä kodin ja koulun yhteistyön järjestämistavasta (L 21.11.1998, L 13.6.2003/47.)

Valtioneuvoston asetus perusopetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tunti- jaosta ohjaa kodin ja koulun yhteistyötä seuraavasti: ”Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea.” (A 20.12.2001/1435.)

Kun perusopetuslain muutoksen kautta kodin ja koulun yhteistyöhön liittyvät muutokset tehtiin myös nuorten lukiokoulutukseen ja ammatillista koulutusta käsitteleviin lakeihin, niin nykyisessä lainsäädännössä korostuvat oppilasta huolehtimisen jatkumo ja toiminnan yhteissuunnitteluelvoite. (Peltonen 2006,19.)

Huoltajan on huolehdittava, että lapsen oppivelvollisuus tulee suoritettua. Jos huoltaja laiminlyö velvollisuutensa, voidaan hänet tuomita sakkorangaistukseen. (L 13.6.2003/477, L 21.11.1998/628.)

Opetussuunnitelman perusteissa tuodaan selkeästi kodin ja koulun yhteisen kasvatusvastuun jakaantuminen: ”Huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen ja nuoren kasvatuksessa. Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta koulu yhteisön jäsenenä.” Suunnitelman perusteissa korostuu kodin ja koulun keskinäinen vuoropuhelu ja sen tärkeys.

Yhteistyön lähtökohtana on molemminpuolinen kunnioitus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 20.)

Opetussuunnitelmassa käsitellään kodin ja koulun yhteistyö luvun lisäksi kodin ja huoltajien roolia mm. seuraavissa kohdissa:

- opetussuunnitelman laatiminen, kasvatustavoitteet
- koulutyön suunnitteluun ja arviointiin osallistuminen
- oppilashuollon tukitoimien suunnittelu ja toteuttaminen
- tukiopetus ja erityisopetukseen siirto
- HOJKS:n laatiminen
- opintoihin liittyvät valinnat
- kurinpidolliset rangaistukset
- vuosiluokalle jättäminen

3.2 Hyvän yhteistyön lähtökohtia

Opetushallituksen ja Suomen Vanhempainliiton julkaisun Laatusuhteita kodin ja koulun yhteistyöhön mukaan hyvän yhteistyön perusta on keskinäinen *arvostus* kodin ja koulun välillä. Aikuisten keskinäinen vuorovaikutus heijastuu lapsiin ja oppilaille mallina. Yhteistyön päämääränä on lapsen oppimisen ja terveen kasvun ja kehityksen tukeminen oppipolun aikana. Yhteistyössä on *koulun oltava aloitteellinen*, mutta keskinäinen yhteistyö ei kuitenkaan luonnollisesti toimi ilman huoltajien aktiivista panosta. (Laatusuhteita kodin ja koulun yhteistyöhön 2007, 11)

Vanhemmat myös toivovat aloitteellisuutta koulun puolelta. Tosin opettajat toisinaan haluavat vastuuttaa vanhempia aloitteellisuudessa. (Lehtolainen 2008, 369 – 370.)

Tasavertaisen *vuoropuhelu* lähtee liikkeelle toistensa *kuuntelemisesta*. Huoltajien tulee tuntee, että ovat tulleet kuulluksi. Tämä kokemus on tärkeää varsinkin koulunaloituksessa ja eri nivelvaiheissa, kun siirrytään kouluasteelta tai koulusta toiselle. Asioista ei tarvitse olla aina samaa mieltä, mutta *toistensa kunnioitus* tulee muistaa. Kunnioitusta on muun muassa se, että jokaisella on mahdollisuus kertoa oma kantansa, asioita ei salata, eikä toista mitätöidä.

Usein aiemmin kertyneet kokemukset vaikuttavat huoltajien ja kouluihmisten asenteisiin ja tunteisiin niin hyvässä kuin huonossakin. Myös *keskinäinen luottamus* on hyvän yhteistyön perusta. Se auttaa opettajaa omassa työssään ja vahvistaa vanhemman asemaan lapsensa koulunkäynnin tukijana. (Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön 2007, 11 – 12)

Vanhemmat toivovat, että voisivat tavata opettajan kasvokkain kahden kesken ja näin pohtia ja lapsen liittyviä asioita ja saada palautetta koulutyön sujuvuudesta. Myös opettajat ovat halukkaita hoitamaan kodin ja koulun välistä yhteyttä sattumanvaraisin ja luonnollisin keskusteluin. (Lehtolainen 2008, 373 – 375.)

Hyvä yhteistyön edellytyksenä on, että se toimii kaikilla eri tasoilla sekä yhteisötasolla että yksilötasolla. *Opetuksen järjestäjä* eli kunta vastaa muun muassa yhteistyön yleisistä linjauksista esimerkiksi paikallisten opetussuunnitelmien kautta. Se myös ohjaa, suunnittelee, seuraa ja arvio kotien ja koulujen paikallisen yhteistyön toteutumista. Yhteistyötä ohjataan suoraan tai välillisesti paikallisessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Kunnat voivat muun muassa päättää, onko kouluissa johtokuntia vai ei. Kun kunnallista päätöksentekoa on viime vuosikymmenten aikana kevennetty, niin myös koulujen johtokuntien määrä on vähentynyt.

(Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön 2007, 13 – 15)

Koulutasolla yhteistyön tekeminen on osa koulun toimintakulttuuria, jonka luomisessa rehtorilla on keskeinen asema. Rehtorin tulee huolehtia, että opettajilla on riittävästi tietoa, taitoa ja halua yhteistyön tekemiseen. Kouluilmapiiri tulisi olla sellainen, että vanhemmat kokevat olevansa tervetulleita kouluun. *Luokka- ja oppilastasolla* tärkein vaikuttaja on luokanopettaja ja yläkouluilla luokanvalvoja. Yhteistyön kautta vahvistetaan luokan yhteisöllisyyttä ja sen sosiaalisia suhteita ja tuetaan yksittäisen oppilaan koulunkäyntiä. Opettajan ja huoltajien välinen luottamuksellinen vuoropuhelu ja hyvin toimiva yhteistyö on merkittävä lapsen ja nuoren koulunkäynnin tukitoimi. Oppilastasolla yhteistyön toimivuus antaa mahdollisuuden mahdollisten ongelmien ja vaikeuksien varhaiseen puuttumiseen. (Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön 2007, 13 – 16)

3.3 Yhteistyömuotoja

Raili Lehtolaisen (2008) tutkimuksessa selvitettiin muun muassa koulun ja kodin yhteistyömuotoja isovanhempien, vanhempien ja opettajien kertomana ja kokemana. Koulun juhlat ja oppilaan arviointi ovat säilyneet kodin ja koulun yhteistyössä isovanhempien ajoista tähän päivään. Ennen tosin arviointi oli yksisuuntaista opettajan kirjoittaman todistuksen muodossa. Nykyisin vanhemmat haluavat tietää enemmän oman lapsensa kehityksestä ja toiminnasta koulussa, jolloin pelkkä kotiin kannettu opettajan laatima todistus ei useinkaan riitä. Vanhempien rooli koulujen juhlissa sen sijaan on pysynyt ennallaan; lapset esittävät ohjelmaa ja vanhemmat ovat yleisönä. (Lehtolainen 2008, 325 – 327.)

Stakesin tutkimusraportin mukaan, missä selvitettiin vanhempainyhdistysten ja huoltajien osallisuutta peruskoulun ja sen oppilashuollon kehittämiseen, koulut tarjosivat vanhempainyhdistyksille osallistumismahdollisuutta eniten varainhankinnan, teemapäivien, koulun juhlien, retkien ja leirikoulujen järjestämisen yhteydessä. Samaisen tutkimuksen mukaan vain vähän yhteistyömahdollisuutta tarjottiin esimerkiksi kuraattori-/psykologipalvelujen ja kouluterveydenhuollon suunnitteluun ja opetussuunnitelman laatimiseen. (Rimpelä ym. 2008, 16.)

Myös Lehtolaisen tutkimuksessa vanhemmat kokevat, että heillä ei ole sanomista opetuksen suunnitteluun ja myös opettajat myöntävät, että suunnittelua ei tehdä yhdessä vanhempien kanssa. (Lehtolainen 2008, 326.).

Todennäköisesti tätä mahdollisuutta ei koulun puolelta vanhemmille tarjota, vaikka se mahdollisuus opetussuunnitelman perusteissa on olemassa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 20)

Koulussa vanhempia tarvitaan oppilaan koulunkäynnin tukijaksi osoittamaan aktiivista kiinnostusta lapsen koulutyötä kohtaan. Tällä ja kotien koulumyönteisyydellä on suuri merkitys lapsen koulumenestykseen. (Ekeboom ym. 2000, 23.)

Heidi Peltosen mukaan vanhemmat voivat tukea osaltaan terveellisen ja turvallisen koulu yhteisön rakentamista, heidän kautta voidaan ottaa tärkeitä koko koulu yhteisöä koskevia asioita yhteiseen käsittelyyn ja vanhempien osaamista voidaan hyödyntää eri oppiaineiden toteuttamisessa. (Peltonen 2006, 28 – 29.)

Jämsänkosken perusopetuksen opetussuunnitelmassa yhteistyömuodoiksi ja – tavoiksi on muun muassa kirjattu tiedottamisen osalta reppuvihko, kuukausiraportti, tiedotuslehdet, vanhempainillat, arviointi- ja kehityskeskustelut, henkilökohtaiset yhteydenotot. Muina yhteistyömuotoina ovat esimerkiksi kasvatuskeskustelut, retket, leirikoulut ja juhlat. (Jämsänkosken opetussuunnitelma 2005, 4.1)

Reppuvihkon, kuukausiraportin ja sähköpostin kautta voidaan hoitaa lyhyet ja neutraalit tiedottamiset. Arkaluonteisemman ja monisäikeisemmät asiat tulee hoitaa henkilökohtaisen tapaamisen tai puhelinkeskustelun kautta. Yleiset vanhempainillat ovat yleinen tapa kohdata vanhempia. Onnistuneen vanhempainillan järjestäminen vaatii huolellista suunnittelua ja valmistautumista. (Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön 2007, 22 – 23)

Vanhempainillat koetaan tosinaan pakonomaisiksi ja aikansa eläneiksi, joihin on vaikea sisältää vuorovaikutteisuutta. Suurin osa vanhemmista on hiljaa, mutta toisinaan joku yksittäinen saattaa esiintyä hyvinkin kärkkäästi. Luokka kohtaiset vanhempien kokoontumiset koetaan mielekkäämpinä. (Lehtolainen 2008, 320) Usein vanhempainiltojen kohdalla käydään keskustelua siitä, että sinne eivät osallistu ne, joiden siellä nimenomaan tulisi olla eli koulu tekee yhteistyötä ikään kuin väärin vanhempien kanssa. (Metso 2004, 125.)

Perinteisten vanhempainiltojen sijaan tulisi olla enemmän vuorovaikutteisia luentoja, aikaa keskustelulle, vanhempainryhmiä ja esimerkiksi toiminnallisia tempauksia. (Torkkeli 2002, 41.)

3.4 Haasteita yhteiseen työhön

Yhteiskunta muuttuu rakenteellisesti ja kulttuurisesti koko ajan ja sen mukana myös koulu ja perhe. Koulun haasteena on kohdata tämän päivän moninaiset perheet, joissa esimerkiksi lapsella voi vanhemmat asua kahdessa paikassa tai vanhemmat voivat olla samaa sukupuolta. Haasteena on myös monikulttuurinen kodin ja koulun yhteistyö. Maahanmuuttajaperheillä voi olla kokemukset hyvin erilaisesta koulun toimintakulttuurista ja sen yhteensovittaminen suomalaiseen koulutyöhön saattaa tuoda isoja haasteita mukanaan. Perheiden lisääntyneiden sosiaalisten ja psyykkisten ongelmien ja ristiriitojen kohtaaminen vaatii opettajilta ja muilta lasten ja nuorten kanssa työskenteleviltä rakentavaa, myönteistä ja avointa keskustelua perheen kanssa. (Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön 2007, 25 – 27)

Tämä tuo myös oman haasteensa opettajainkoulutukselle, joka kasvattaa liiaksi oppituntikeskeiseen ajatteluun, eikä esimerkiksi anna riittävästi valmiuksia aitoon yhteistyöhön huoltajien kanssa. (Ekebon ym. 2000, 24.)

Opettajat tarvitsevat eväitä, jotta pystyvät huomiomaan oppilaiden yksilöllisyyden ja selvittämään lasten ja nuorten moninaisista elämäntilanteista johtuvia ongelmia. Opettajat tarvitsevat oppia oman koulutuksensa kautta kasvatuskumppanuuteen vanhempien kanssa ja taitoja kohdata useanlaisia yksilöitä eri tarpeineen. (Rasku-Puttonen & Rönkä, 2004, 175 – 177.) Liian usein kodin ja koulun yhteistyön tavoite määräytyy koulun näkökulman pohjalta ja lapsen käyttäytymistä katsotaan sitä taustaa vastaan. Opettajan tulee ymmärtää lapsen persoonallisuutta laajemmin myös kotikasvatuksen näkökulmasta. (Torkkeli 2002, 40.)

Oman haasteensa tuo koululaisten lisääntynyt henkinen pahoinvointi ja oireilu, joka osin saattaa heijastua perheiden ongelmista. Eeva Kuuskoski näkee, että tällöin hyvin toimiva koulu yhteistyö voi tukea lasta silloin, jos perheellä on vaikeuksia vanhemmuuden kanssa. (Kuuskoski 2002, 5.)

3.5 Yhteistyön esteitä

Jos edellä mainitut hyvän yhteistyön lähtökohdat eivät ole kunnossa, niin luonnollisesti sillä on suora vaikutus koulun ja kodin yhteistyön onnistumiselle. Samoin jos joku lenkki yhteistyönketjussa on poikki tai heikko, niin se näkyy usein epäonnistumisena ja tyytymättömyytenä. Vaikka koulun avoimesta toimintakulttuurista on viime vuosina paljon puhuttu ja sitä on yritetty vaalia ja kehittää, niin usein koulu koetaan vanhempien taholta suljetuksi tilaksi. Kouluopetus on Suomessa avointa ja sitä vanhemmat voivat tulla halutessaan seuraamaan, niin hyvin harvoin vanhemmat käyttävät tätä mahdollisuutta. Useammin vanhemmat osallistuvat, kun heidät kutsutaan koulun juhliin, joskin myös tämä osallistuminen vähenee, kun lapsi etenee koulupolulla. Usein myös lapset itse haluavat, että vanhempia ei koululla näy. (Metso 2004, 115 – 116.)

Tuija Metson Koti, koulu ja kasvatus – tutkimuksen mukaan paikallisissa opetussuunnitelmissa on eroja siinä, miten kodin ja koulun yhteistyö on auki kirjoitettu. Toisinaan käsite jää epäselväksi fraasiksi, jolloin vanhemmatkaan eivät tiedä, mitä siltä voidaan odottaa. Yhteistyön tekeminen saattaa jäädä pelkäksi tiedottamiseksi, josta vastavuoroisuus puuttuu. Tutkimuksen mukaan alakoulujen kanssa tehty työ oli yksilöllisempää kuin yläkouluilla, missä se rajoittui enemmän yleiseen tiedottamiseen. Lisäksi myös opettajien tavoitettavuudessa ja ylipäättään halukkuudessa yhteistyöhön oli eroja. Kouluissa, missä opettajia kannustettiin yhteistyöhön, oli paljon yhteydenottoja koteihin. (Metso 2004, 117 – 122.) Toisin sanoen koulun yhteistyökykyinen toimintakulttuuri lähtee liikkeelle ainakin osin koulun johdosta.

Yksilöllinen yhteistyö keskittyy liian usein ongelmien ympärille, jolloin se saa helposti negatiivisen sävyn. Opettajat ottavat yhteyttä kotiin, jos on sattunut jotain ikävää. Samoin myös vanhemmat ovat kouluun yhteydessä, jos ovat huolissaan lapsensa koulunkäynnistä. Toisinaan myös luokkakohtaiset vanhempainillat keskittyvät isojen ongelmavyöhtien selvittämiseen. (Metso 2004, 126 – 129.)

Koulun kannalta hyvä vanhempi on ” lapsensa koulunkäynnistä kiinnostunut, vastuuta kantava, yhteistyöhaluinen ja – kykyinen koulutyön taustatukija”. (Metso 2004, 81.)

Yhteistyöhön voi tulla hankaluuksia, jos vanhemmat eivät täytä kaikilta osin koulun näkemystä hyvästä vanhemmuudesta. Opettaja joutuu tai pääsee kohtaamaan työssään erilaisia vanhempia ja perhetaustaltaan erilaisia lapsia, joten molemminpuolista ymmärrystä tulisi löytyä, jotta yhteistyön edellyttämä yhteinen linja löydetään. Vaikeat tilanteet voivat tosinaan kärjistyä sosiaalisiksi ristiriidoiksi, joissa opettajat eivät näe perheen ongelmia ja vanhemmat osin sokeastikin puolustavat omaa lastaan. (Huhtanen 2007, 158 – 159.)

Niin sanotut vanhakantaiset käsitykset, jonka mukaan koulu hoitaa oman alueensa ja vanhemmat omansa, voivat olla esteenä yhteistyön rakentumiselle. Toisinaan opettajien väliaikaiset työsuhteet vievät pohjaa pois pitkäjännitteiseltä yhteistyöltä. Myös ajan puute ja erilaisten ongelmien lisääntyminen vaikeuttavat osaltaan kodin ja koulun välistä yhteistyötä. (Lehtolainen 2008, 366 – 368.) Vanhemmilla ja erityisesti opettajilla on niin kiire, että esimerkiksi yhteisille vanhempainvarteille ei löydy aikaa. (Torkkeli 2002, 41.)

Toisinaan vanhempien on vaikeata saada täsmällistä ja luotettavaa koulua ja sen päätöksentekoa koskevaa tietoa. Yhteydenpitoa voi hankaloittaa myös koulun ammattisanasto, mitä vanhemmat eivät aina ymmärrä. (Lehtijärvi 2000, 129 – 130.) Myös Opetusministeriön ylitarkastaja Touko Hilasvuori ottaa esiin ajoittaisen kielimuurin kouluhenkilöstön ja vanhempien välillä. Jos esimerkiksi opettaja ja vanhemmat sijoittuvat koulutustaustaltaan ja sosiaaliluokaltaan etäälle toisistaan, niin voi kielellisesti tulla ongelmia. Hilasvuori näkee myös, että koulun käyttämä kieli on yksi syy siihen, että vanhempien osalta yhteistyön tekeminen jää äitien hoidettavaksi. Miehet eivät yksinkertaisesti ymmärrä koulukieltä. (Hilosvuori 2002, 19.) Kodin ja koulun yhteistyön suurimmaksi esteeksi mainitaan myös työntekijöiden kynnisyys, jolla viedään yhteisöllisyyden ja osallisuuden ilo. (Launonen ym. 2004, 110.)

Esimerkiksi oppilashuollollisissa tapauksissa ongelmaksi saattaa muodostua se, että koulun ja vanhempien näkökulmat eivät kohtaa. Usein vanhemmat

saattavat tulkita, että heidän lapsensa on ”ongelmalapsi”, jonka ongelmien taustalla on huonot kotiolot. Jos vanhemmat kokevat, että koulu astuu heidän reviirilleen, niin yhteistyön tekemiseen ei synny vastavuoroisuussuhdetta. Jos yhteistyö on vanhempien mielestä tasavertaista, antaa se yhteistyölle onnistumisen edellytykset. (Alasuutari 2003, 111 – 114.)

3.6 Kenelle kasvatusvastuu kuuluu?

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan siis kasvatusvastuu kuuluu vanhemmille. Vuoden 2000 perhebarometrin mukaan vanhempien ja ammattikasvattajien mielipiteet kasvatusvastuusta olivat erisuuntaiset. Vanhempien mielestä vastuu kasvatuksesta jakaantuu sopivasti heidän ja ammattilaisten kesken. Ammattikasvattajien mielestä vastuu taasen on siirtynyt liikaa heidän harteille. Heidän mukaan vanhemmat eivät uskalla, kykene tai viitsi kantaa vastuuta lastensa kasvatuksesta, jolloin esimerkiksi koulut joutuvat hoitamaan asioita, jotka kuuluisivat kodille. Vanhemmat painottivat, että ensisijainen vastuu kasvatuksesta kuuluu kodille ja vanhemmille ja ammattikasvattajat tukevat heitä tässä työssä. Perhebarometrin mukaan vanhemmat eivät allekirjoita ammattikasvattajien väitettä kasvatusvastuun pakoilusta. He myöntävät kuitenkin, että vanhempien ja lasten yhteinen aika on vähentynyt, mutta katsovat sen johtuvan lähinnä työelämän kasvavista paineista. Ammattikasvattajien näkemyksissä saattaa korostua niin sanottujen ongelmaperheiden osuus ja toisaalta vanhemmat, joiden perheissä on ongelmia saattavat vakuuttaa itselleen, että kaikki on kunnossa. (Seppälä 2000, 23 – 26.) Vanhemmat eivät voi siirtää kasvatusvastuuta ammattilaisille, mutta he voivat saada heiltä tukea kasvatustehtäväänsä. (Huhtanen 2007, 38.)

Perhebarometrissä selvitettiin myös vanhempien ja ammattikasvattajien kasvatustehtäviä. Huoltajien mielestä heidän tärkein tehtävä on auttaa lasta ymmärtämään, mikä on oikein ja mikä väärin, kun taas ammattikasvattajien mielestä vanhempien tärkein tehtävä on turvallisuuden tunteen antaminen lapselle. Ammattikasvattajien tehtävistä oltiin yksimielisiä. Näissä tehtävissä korostuu erilaisten asioiden opettaminen ja opiskeluhaluun herättäminen. (Seppälä 2000, 30 – 33.)

Ritva Metson tutkimuksen mukaan joidenkin vanhempien oli vaikea nähdä, että koulu voisi kasvattaa lapsia, eivätkä edes halunneet, että koulu puuttuisi lastensa kasvatukseen. Jotkut vanhemmat toivoivat tukea esimerkiksi seksuaalikasvatukseen ja osa halusi, että koulussa painotetaan hyviä käytöstapoja, joita kotona pidettiin tärkeinä. Kasvatus liitettiin enemmän kotiin ja vanhempiin ja opetus kouluun. (Metso 2004, 174 – 175.)

3.7 Vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä

Suomen Vanhempainliitto selvitti Vanhempien barometri – kyselyllä vanhempien näkemyksiä kouluhyvinvoinnista. Suurin osa vanhemmista eli 71,3 % oli sitä mieltä, että saavat riittävästi tietoa lapsensa koulunkäynnistä. Lasten kasvaessa ja siirtyessä ylemmille luokille tiedonsaannin koettiin kuitenkin vähenevän ja muutoinkin vanhempien mielestä koulun aktiivisuus yhteistyössä heikentyi. Esimerkiksi henkilökohtaisten keskustelujen määrä väheni. 27,3 % yläkoululaisten vanhemmista ilmoitti, ettei ollut osallistunut henkilökohtaisiin keskusteluihin koulun kanssa. Vanhemmista 78,7 % koki olevansa tervetullut koululle ja niin ikään yli 70 % koki, että vanhempia kannustettiin pitämään yhteyttä kouluun. (Metso, Mikkonen 2007, 13 – 14.)

Barometrin mukaan vanhempien mielestä heidän ja koulun välinen yhteistyö lisää oppilaiden hyvinvointia. Lisäksi tärkeänä pidettiin yhteisiä tapahtumia, virikkeistä ja siistiä oppimisympäristöä, ryhmäkokojen pienuutta. Opettajien toivottiin kiinnittävän huomiota työrauhaan ja oppimisilmapiiriä toivottiin paremmaksi. Myös koulukiusaaminen ja siihen puuttuminen koettiin erittäin tärkeäksi asiaksi. Vanhempien mielestä he itse voivat lisätä kouluyhteisön hyvinvointia muun muassa olemalla aktiivinen ja kiinnostunut paitsi oman lapsensa koulunkäynnistä niin myös muutoin koulun toiminnasta tuomalla esiin esimerkiksi mahdollisia ongelmakohtia. Kodin ja koulun yhteistä kasvatustilaa pidettiin myös tärkeänä. Vanhempien itsensä mielestä heidän tulisi arvostaa opettajien työtä, eikä heidän tulisi lasten kuulen kritisoida opettajaa, ja puhua negatiivisesti koulunkäynnistä. (Metso, Mikkonen 2007, 16 – 17.)

Oppilashuollollisista palveluista kysyttäessä lähes puolet eli 46,7 % katsoi, että kouluterveydenhoitaja ei ole koululla riittävän usein. Koulukuraattorin ja

koulupsykologin riittävyteen yli 60 % vastaajista ei osannut ottaa kantaa. Ylipäättään monet vanhemmat kokivat, että eivät ole saaneet riittävästi tietoa oppilashuollon palveluista. Varhaista puuttumista ja vanhempien mukaan ottamista ongelmien selvittelyyn painotettiin. (Metso, Mikkonen 2007, 11 – 12.)

Kun peruskoulun 3. luokan vanhemmilta kysyttiin kodin ja koulun yhteistyön määrästä, niin 80 % katsoi sitä olevan sopivasti. Eniten osallistuttiin vanhempainiltoihin ja koulun järjestämiin muihin tapahtumiin. Yli puolet vanhemmista oli osallistunut opettajan kanssa käytyihin keskusteluihin. Mitä enemmän vanhemmalla oli koulutusta, niin sitä enemmän oli mainintoja yhteistyömuodoista. Vastaajista 65,5 %:lla oli toiveita yhteistyöhön. Lähinnä toivottiin opettajan kanssa lisää keskustelua lapsen koulunkäynnin sujumisesta. (Hartikainen, Huusari 2004, 34 – 44.)

Hartikaisen ja Huusarin pro gradu tutkielman (2004) mukaan 3. luokan vanhemmista 31,8 % koki osan koulu yhteistyöstä turhaksi. Varsinkin laajoja vanhempainiltoja kritisoitiin. Kaikki eivät myöskään innostuneet erilaisista rahan keräytempauksista. Joidenkin mielestä myös koulu tiedotti liiaksi mitättömistä ja negatiivisista asioista. (Hartikainen, Huusari 2004, 47, 49 – 50.)

Vanhemmat vertaavat usein koulunkäyntiä työntekoon, missä ei voi aina olla mukavaa ja hauskaa. Koulu nähdään harjoittelupaikaksi, missä harjoitellaan tulevaa elämää varten. Vanhempien omat koulumuistot ja –kokemukset heijastuvat tämän päivän käsityksiin ja kokemuksiin koulusta. Ennen koulunkäynti oli rankempaa ja nykyisin koulussa pääsee liian helpolla. (Metso 2004, 98 – 108.)

3.8 Yhteistyön linjaukset Jämsän kaupungissa

Jämsän kaupungin oppilashuollon strategian 2009 – 2012 toiminta-ajatuksen mukaan: ”Oppilashuollon tehtävänä on taata kaikille avoin, turvallinen, oppimiseen kannustava ja luottamukseen perustuva hyvinvoiva kasvu-, oppimis- ja työympäristö. Tämä toteutuu yhteistyössä kotien kanssa ja moniammatillisena yhteistyönä.” Strategian mukaan myös huoltajat nähdään voimavaroina ja omien lapsiensa asiantuntijoina. Opettajilla tulee olla valmiudet erilaisten per-

heiden kohtaamiseen ja huolen varhaiseen puheeksi ottamiseen huoltajien kanssa. (Jämsän kaupungin oppilashuollon strategia vuosille 2009 – 2012)

Vs. opetusjohtaja Tarja Sillanpään mukaan tämä tarkoittaa sitä, että koulun ja sen henkilökunnan tulee muistaa, että koti on aina ensimmäinen yhteistyötahto, kun huoli lapsesta nousee esiin. Vuorovaikutukselliset kanavat tulee olla koteihin auki, jotta voidaan käydä keskustelua siitä, miten oppilaan asiat näytättyvät kotona ja koulussa. Koulun tulisi osata luopua niin sanotusta turvallisuushakuisesta kontrollitarpeesta ja kyetä sen sijaan ottamaan vastaa kodin signaaleja. (Sillanpää, 2009)

Koulunjohtajilla on keskeinen asema yhteisöllisen toimintakulttuurin luomisessa, siksi oppilashuollon strategiaa jalkautettiin Jämsässä muun muassa koulunjohtajille suunnatun koulutuksen kautta. Isoimpien alakoulujen ja yläkoulujen henkilökunta on saanut myös yhteisöllistä työnohjausta. Strategiaan liittyen järjestettiin myös kolme oppilashuollon kyselytilaisuutta vanhemmille. Sillanpään mukaan koulun tulee herättää huoltajien kiinnostus koulua kohtaan. Voisi olla esimerkiksi vanhempainkerhoja, joissa olisivat myös rehtori, opettajat ja myös oppilaita. Myös oppilaan arviointia voitaisiin tehdä osin yhdessä opettajan, oppilaan ja huoltajan kesken. Alakoulun ja yläkoulun nivelvaiheen tiedonsiirrossa ja oppilaan arvioinnissa on koulun ja kodin keskinäistä dialogia ja toiminnan läpinäkyvyyttä lisätty muun muassa yhteisten lomakkeiden täyttämällä. (Sillanpää, 2009)

4 YLEINEN TUKI OPETUKSESSA

Tässä luvussa käsittelen asioita, jotka ajatellaan kuuluvan koulun niin sanotun yleisen tuen piiriin. Tarkemmin käsittelen kodin ja koulun yhteistyötä ja oppilashuoltoa. Jos käsitettä oppilashuolto ajatellaan laajasti, niin kaikki yleisen tuen piiriin kuuluvat asiat ovat myös osa oppilashuoltoa.

4.1 Oppimissuunnitelma

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) on määritelty käsite oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelman teosta päätetään paikallisessa

opetussuunnitelmassa. Se voidaan tehdä kaikille oppilaille tai ainoastaan erityistä tukea tarvitseville. Usein jo esikoulussa on lapselle tehty esiopetuksen suunnitelma, jonka pohjalta laaditaan 1. luokalla oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma on suunnitelma siitä, miten ja millä keinoin oppilas toteuttaa ja selviää oppiaineistaan ja aineryhmistään eli opinto-ohjelmastaan lukuvuoden aikana. Sen tavoitteena on, että oppilas pystyy ottamaan enempi vastuuta koulunkäynnistään ja pystyy sitoutumaan siihen. Sen avulla myös huoltaja hahmottaa omat mahdollisuutensa tukea lasta opinnoissa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 20 - 21, Apajalahti 2006, 40 - 43)

Oppimissuunnitelmaan kirjataan muun muassa seuraavia asioita: oppilaan vahvuudet, tukea tarvitsevat alueet, mihin toivotaan muutosta, miten muutokseen pyritään, opintokokonaisuudet, vastuujaot, aikataulu, seuranta. Opintosuunnitelma laaditaan esimerkiksi pitkään sairaalaopetuksessa olevalle oppilaalle. (Tilus 2004, 165 – 166.)

4.2 Tukiopetus

Perusopetuslain mukaan opinnoissa tilapäisesti tai muutoin erityistä tukea tarvitseville tulee antaa tukiopetusta. (L 21.11.1998/628.)

Mahdollisuus tukiopetukseen osallistumiseen on annettava oppilaalle heti, kun vaikeudet oppiaineessa suoriutumiseen havaitaan. Sen tarpeen havaitseminen kuuluu opettajalle, mutta sitä voin myös pyytää oppilas itse tai huoltaja. Tukiopetusta on annettava oppilaalle ennen kuin varsinaisia erityisopetussiirtoja tehdään. Sitä voidaan antaa oppituntien aikana tai ylimääräisellä ajalla esimerkiksi koulupäivän jälkeen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 22)

Tukiopetuksen tarpeen syitä ja sen toteuttamistapaa on syytä kouluissa miettiä sekä laaja-alaisesti, että myös oppilaskohtaisesti yksilöllisesti. Koulujen toimintaresurssien kaventuessa myös tukiopetuksen suunnitelmallisuus tulee miettiä, niin että käytettävissä olevat resurssit voidaan hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti. (Tilus 2004, 146.)

4.3 Oppilaanohjaus

Perusopetuslaissa todetaan lyhyesti: ”Oppilaalle on annettava oppilaanohjausta.” (L 21.11.1998/628.)

Opetussuunnitelman perusteissa asiaa avataan tarkemmin. Useinhan mielletään, että oppilaanohjaus/opinto-ohjaus alkaa vasta yläkoulussa 7. luokalla, koska yläkoulussa se on lukujärjestykseen merkitty omana aineenaan ja sitä varten oma aineopettaja eli opinto-ohjaaja. Oppilaanohjaus on kuitenkin koko perusopetuksen ajan kestävä jatkumo, mikä on kaikkien opettajien vastuulla. Ohjauksen työmuotoina ovat henkilökohtainen ohjaus, pienryhmäohjaus, luokkatunnit ja työelämään tutustuminen. Keskeistä ja tärkeää on pitää huoltajat tietoisina oppilaan ja koulun työskentelystä. Huoltajalle tulee tarjota mahdollisuuksia keskustella lapsensa opiskeluun esim. aine- ja kurssivalintoihin liittyvistä kysymyksistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 21)

4.3.1 Oppilaanohjaus alkuopetuksessa ja 3. – 6. vuosiluokilla

Tavoitteena alkuopetuksessa on tukea oppilaan siirtymistä esiopetuksesta 1. luokalle. Tällöin keskeisiä asioita ovat opiskeluvalmiuksien kehittäminen, vähittäinen vastuun ottaminen koulunkäynnistä ja koulutehtävistä ja esimerkiksi ryhmässä toimimisen harjoittelu. Oppilaanohjausta ei siis anneta erillisen opiaineen kautta, vaan se sisältyy jokapäiväiseen arkiseen työhön oman opettajan ohjauksella. Tästä huolimatta paikalliseen opetussuunnitelmiin tulee kirjata oppilaanohjaukselliset tavoitteet, mitkä ovat opetussuunnitelman perusteiden mukaiset.

Alkuopetuksen jälkeen 3. – 6. luokilla oppilaan vastuuta koulutyöstään syvennetään. Tavoitteena on myös, että hän pystyy arvioimaan omia opiskelutaitojaan ja kehittämään niitä. Mukaan tulee myös tutustuminen luovasti työelämään ja ammatteihin. Alakoulun viimeisellä eli 6. luokalla valmistaudutaan 7. luokalle siirtymiseen. Tällöin oppilaita ohjataan ja tuetaan esimerkiksi ainevalinnoissa, tutustutaan uuteen ympäristöön ja uusiin opettajiin. Koko alakoulun ajan tärkeätä on, että oppilas saa henkilökohtaista ohjausta opiskeluunsa ja valintoihinsa sekä tukea erilaisissa arkielämän asioissa. (Kasurinen, Merimaa 2006, 43 – 49.)

4.3.2 Oppilaanohjaus 7.- 9. vuosiluokilla

Yläkoulussa 7. – 9. luokilla oppilaanohjausta annetaan omana opintoaineena, mistä vastaa koulun opinto-ohjaaja. Oppilaanohjaus ei ole kuitenkaan pelkästään opinto-ohjaajan vastuulla, vaan muutkin opettajat antavat sitä omien aineidensa kautta. Oppilasta ohjaavat myös luokanvalvojat ja tarvittaessa myös esimerkiksi koulukuraattori ja erityisopettaja. Erityistä huomiota kiinnitetään nivelvaiheisiin eli 6. luokalta 7. luokalle ja 9. luokalta jatko-opintoihin. Yläkoulussa tärkeä osa oppilaanohjauksessa on ammatinvalinnan ohjaus, johon kuuluvat eri luokka-asteiden työelämään tutustumisjaksot (TET). (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 21 ja Kasurinen, Merimaa 2006, 49 – 50.)

4.4 Oppilashuoltoryhmä

Koulutuksen järjestäjä tekee päätökset oppilashuoltoryhmien perustamisesta ja niiden kokoonpanosta. Lähtökohtana on, että se on moniammatillinen. Usein siihen kuuluvat rehtori, kouluterveydenhoitaja, erityisopettaja, opinto-ohjaaja, koulupsykologi, koulukuraattori. Kokoonpano kuitenkin vaihtelee paljon esimerkiksi koulun oppilasmäärästä riippuen. Ryhmässä käsitellään koulun yleisiä oppilashuollollisia kysymyksiä ja salassapitosäännösten mukaisesti myös yksittäisen oppilaan asioita. (Peltonen, Laitinen 2006, 88 – 89.)

Yksittäinen opettaja osallistuu ryhmään silloin, kun siellä käsitellään hänen luokkaansa liittyviä asioita. Oppilashuoltoryhmä toimii koulussa rehtorin vastuulla ja suunnittelee muun muassa koulun pedagogisia tavoitteita ja toimintamalleja ja ottaa kantaa tärkeisiin psykososiaaliseen hyvinvointiin liittyviin kysymyksiin. Ryhmä toimii myös opettajalle tukena vaikeiksi koetuissa asioissa. (Ekebon ym.2000, 92 – 93)

Oppilashuoltoryhmät ovat usein koulukohtaisia ja niinpä niiden toimintatavoissa on myös paljon koulukohtaisia eroja. Niiden tehtävänä on toimia asiantuntijana kouluhyvinvoinnin kehittämisessä ja seurannassa, tukea yksittäistä oppilasta ja seurata ja arvioida niin yksittäisen oppilaan tuen tarvetta kuin myös koko koulun yhteisöllistä tuen tarvetta. Ryhmien toiminnassa tulee kuitenkin erottaa toisistaan koulu yhteisön yleiset hyvinvointiin ja opetuksen tukeen liitty-

vät asiat ja yksittäistä oppilasta tai hänen asiaansa koskevat kysymykset.
(Kalkkinen, Peltonen 2008, 77 – 82.)

Jämsän oppilashuollon palveluvalikon mukaan ”ryhmässä käsitellään lapsen oppimista, sosiaalista ja fyysistä hyvinvointia sekä koko luokkaa tai kouluyhteisöä koskevia asioita, ja että ryhmää tiedotetaan koulussa esiin tulevasta lastensuojelutarpeesta sekä vakavista kiusaamistapauksista”. (Oppilashuollon palveluvalikko; oppilashuolto.jamsa.fi)

5 ERITYINEN TUKI OPETUKSESSA

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on opiskelun tuki jaettu yleiseen tukeen ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetukseen. Erityiseen tukeen kuuluu muun muassa monisyinen erityisopetus. Erityisopetus voidaan laskea mielestäni kuuluvaksi oppilashuollon käsitteen alle. Se on kuitenkin yksistäänkin laaja ja toisinaan ehkä vaikeaselkoinen alue. Tässä opinnäytetyössä tuon esiin ainoastaan erityisopetuksen yleisimmät käsitteet ja muodot.

Perusopetuslain mukaan, jos oppilaalla on lieviä oppimis- tai sopeutumisvaikeuksia, on hänellä oikeus saada erityisopetusta muun opetuksen ohessa. (L 21.11.1998/628.) Tällöin usein koululla puhutaan laaja-alaisesta erityisopetuksesta.

Oppilaan vammaisuuden, sairauden, kehityksen viivästymisen tai esimerkiksi tunne-elämän häiriön takia oppilas voidaan ja myös lain mukaan tulee siirtää erityisopetukseen esimerkiksi erityisluokalle. Tämä siirto edellyttää neuvotte-
lua huoltajien kanssa ja myös psykologista tai lääketieteellistä tutkimusta tai sosiaalista selvitystä. Oppilaalle tehdään erityisopetussiirroissa henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

HOJKS on kirjallinen suunnitelma siitä, miten lapsi pääsee hänelle yksilöllisesti asetettuihin tavoitteisiin. Suunnitelma laaditaan moniammatillisessa yhteistyössä opettajien ja eri asiantuntijoiden ja huoltajien kanssa. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan HOJKS sisältää muun muassa seuraavia tietoja:

- kuvaus oppilaan oppimisvalmiuksista ja vahvuuksista sekä oppimiseen liittyvistä erityis- ja kehittämistarpeista

- opetuksen ja oppimisen tavoitteet
- oppiaineiden vuosiviikkotuntimäärät, tavoitteet ja sisällöt
- oppilaan edistymisen seuranta ja arviointi
- tulkitsemis- ja avustajapalvelut, oppilashuoltopalvelut, erityiset apuvälineet ja oppimateriaalit
- kuvaus oppilaan opetuksen järjestämisestä muun opetuksen yhteydessä ja/tai erityisopetuksessa
- henkilöt, jotka osallistuvat oppilaan opetus- ja tukipalveluiden järjestämiseen ja heidän vastualueet
- tukipalveluiden toteutumisen seuranta

(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 28)

6 OPPILASHUOLTOPALVELUJEN KESKEISET TOIMIJAT

Oppilashuolto kuuluu siis kaikille koulu yhteisön jäsenille ja yhteistyökumppaneille ja sitä toteutetaan yhteistyössä kotien, niin kuin aiemmin on todettu. Oppilashuoltopalvelujen osalta käsittelen tässä luvussa kansanterveyslain mukaiset kouluterveydenhoitajan ja koululääkärin palvelut sekä lastensuojelulain määritelmät koulukuraattorin ja koulupsykologin palvelut. Koulukuraattorin osalta käsittelen koulun sosiaalityötä laajemmin, koska myös itse katson oppilashuoltoa siitä näkökulmasta.

6.1 Koulupsykologi

Oppilashuollon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän mukaan koulupsykologitoiminnan tavoitteena on muun muassa ja sopeutumisvaikeuksien ennaltaehkäisy, oppilaan kehitystason ja yksilöllisten valmiuksien huomioon ottamisen varmistaminen opetuksessa ja oppilaiden ja koko koulu yhteisön psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ja mielenterveyden edistäminen. (Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio 2006, 24)

Koulupsykologin asiakastyö on usein prosessi, joka alkaa vanhempien, oppilaan ja opettajan tapaamisella. Neuvottelussa selvitetään oppilaan elämän ko-

konaistilanne ja mietitään ratkaisukeinoja ja vaihtoehtoja. Oppilaat tulevat psykologin vastaanotolle usein opettajien, vanhempien tai oppilashuoltoryhmien vastaanotolle. Toivottavaa on, että myös oppilaat itse mieltävät psykologin sellaiseksi, että myös itse osaavat ja haluavat hakeutua vastaanotolle. Yhteydenottojen syyt voivat liittyä lapsen tai nuoren psyykkiseen tai sosiaaliseen kehitykseen, oppimiseen, johonkin kriisitilanteeseen, ryhmässä toimimiseen tai opetusjärjestelyihin.

Psykologin tuki oppilaalle on usein lyhytkestoista neuvontaa tai tukea. Haastatteleamalla ja havainnoimalla kerätään tarpeellista tietoa. Tämän jälkeen oppilas voidaan ohjata jatkotutkimuksiin tai -hoitoon koulun ulkopuolelle esimerkiksi perheneuvolaan, nuorisopsykiatrian poliklinikalle tai sairaalaan. Koulupsykologi on koulussa psykologisen tiedon asiantuntija, joka usein konsultoi koulun muuta henkilöstöä esimerkiksi rehtoreita ja opettajia. Hän voi myös vaikuttaa kunnan muiden hallintokuntien yhteistyöverkostoissa. Usein hän myös toimii työparina muiden ammattihenkilöiden kanssa lapsen tai nuoren asioissa. Varsinkin alakoulussa yhteistyö vanhempien kanssa korostuu. Oppimistutkimusten teko ja osallistuminen henkilökohtaisten opetuksen järjestämisestä koskevien suunnitelmien (HOJKS) tekoon on usein koulupsykologien arkista työtä.

Vaikka koulupsykologin työ painottuu korjaavaan ja yksilökohtaiseen asiakastyöhön, niin myös toivottavaa, että hän pystyisi osallistumaan kaikille oppilaille suunnattuun kasvatuksen ja opetuksen suunnitteluun ja kehittämiseen ja psykososiaaliseen ennalta ehkäisevään työhön. (Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio 2006, 23 – 26)

Viime aikoina julkisessa keskustelussa on tuotu esiin lasten ja nuorten lisääntyneet mielenterveyden ongelmat ja nostettu esiin kyseisten palvelujen riittämättömyys. Koulupsykologeja ei ole pienissä kunnissa lainkaan ja isommissakin kunnissa liian vähän.

Stakesin tutkimusprofessorin Matti Rimpelän mukaan tehokas oppilashuolto työ psykologitoiminnan kohdalta on mahdollista silloin, kun siihen kohdistetaan riittävästi voimavaroja. Tämä tarkoittaa Rimpelän mukaan sitä, että noin 600 oppilasta kohden tulisi olla yksi koulupsykologi tai mielenterveyteen erikoistu-

nut hoitaja. (Rimpelä, 2008) Esimerkiksi Jämsässä on tällä hetkellä yksi koulu-psykologi noin 2500 perusopetuksen oppilasta kohden.

6.2 Koulukuraattori

Koulukuraattori on koulun sosiaalityöntekijä. Koulukuraattorityön viralliset tavoitteet ovat luonnollisesti hyvin samansuuntaiset kuin oppilashuollonkin tavoitteet eli oppilaiden hyvinvoinnin, myönteisen koulunkäynnin tukeminen ja hyvinvoinnin edistäminen koulu yhteisössä.

Koulun sosiaalityössä tarkastellaan oppilaan koulunkäyntiä kokonaisvaltaisesti, niin että otetaan huomioon koko elämäntilanne yksilö-, perhe- ja koulutasolla. Kiinnitetään huomiota arjen sujumiseen ja toimintakykyyn ja vuorovaikutussuhteisiin. Tavoitteena on, että mahdolliset riskitekijät ja tasapainoisen kehityksen esteet tunnistetaan riittävän varhain. Erilaisen viranomaisyhteistyön tavoitteena on muun muassa palvelujen kehittäminen ja sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy. Luontaisina yhteistyökumppaneina ovat lastensuojelu, perheneuvola, lasten- ja nuorisopsykiatria ja sosiaali- ja terveystoimi.

Koulukuraattorin arkinen työpäivä muodostuu asiakastyöstä, oppilashuollon suunnittelu- ja kehittämistyöstä, neuvotteluista ja konsultaatiokeskusteluista. Työmenetelminä ovat yksilö-, perhe-, ryhmä-, luokka-, verkosto- ja kriisityö. Oppilaat tulevat kuraattorille niin kuin koulu-psykologillekin opettajan, vanhempien, oppilashuoltoryhmän tai omasta aloitteestaan. Syyt voivat liittyä käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, perheeseen, tunne-elämään tai koulutyöhön. Yläluokilla asiakkuuden syynä ovat usein poissaolot, koulumotivaatio-ongelmat tai esimerkiksi alisuoriutuminen. Käyttäytymisen ongelmia kuten sääntöjen rikkomista, levottomuutta ja koulukiusaamista esiintyy kaikilla luokka-asteilla.

Sosiaalisessa selvityksessä koulukuraattori arvioi asiakasoppilaan alkutilanteen ja tuen tarpeen, selvitetään koulunkäyntiä, oppilaan vointia, koti-tilannetta ja kaverisuhteita. Sosiaalisen selvityksen perusteella sovitaan yhteisistä tavoitteista, oppilashuollon tavoitteista ja vastuunjaosta. Sosiaalisen selvitys voi olla pohjana myös erityisluokkasiirrossa ja lastensuojelua varten. Lastensuojeluvii-

ranomainen on koulukuraattorin tärkein koulun ulkopuolinen viranomaisyhteistyökumppani. (Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio 2006, 26 – 28.)

6.2.1 Kuraattorityön ristiriitoja

Koulukuraattorityön osalta voidaan sanoa, että tarve ja tarjonta eivät kohtaa. Työnmäärässä on siis tarpeiden ja resurssien ristiriita. Yhteiskunnan ja ihmisten ongelmien lisääntyessä uusia virkoja ei ole kuitenkaan juuri perustettu. Jos yleisenä tavoitteena on ollut, että yhtä koulukuraattoria kohden on noin 500 oppilasta ja noin kolme koulua, niin todellisuudessa oppilaita on 1300 ja koulujen määrä vaihtelee 1 – 22 yhtä kuraattoria kohden. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 30.)

Työtä myös tehdään eri kunnissa hyvin eri tavoin. Koulukuraattorit työskentelevät eri hallintokuntien alaisuudessa ja työtä tehdään kunnissa eritavoin ja – menetelmin. Keskustelua käydään muun muassa siitä tarvitaanko homogeenisempaa ammattikulttuuria vai ei. Myös kysymys sosiaalityöntekijä vai kasvattaja saattaa aiheuttaa ristiriitaa. Sipilä-Lähdekorven mukaan koulukuraattori on lasten ja nuorten kasvun tukija, joka toimii sosiaalityön viitekehyksestä. Sipilä-Lähdekorpi nostaa esiin myös yksilö – yhteisö ristiriidan ja mainitsee, että työ vähillä resursseilla oppilaiden kanssa voi olla osin turhauttavaa, jos koulu yhteisönä ei vahvista lasten ja nuorten elinvoimaa. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 30 – 31.) Työ painottuu siis korjaavaan työhön eli ongelmien hoitamiseen, vaikeuksien tukemiseen ja yhteisöllinen ennaltaehkäisevä työ jää tekemättä, vaikka sen tarpeellisuudesta paljon puhutaankin. (Nivala 2006, 124 – 125.)

Ikuinen ristiriita on ollut se, onko koulukuraattori oppilaiden ja heidän perheidensä puolella tilanteissa, missä heidän ja koulun edut eivät kohtaa. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 30- 32.)

6.2.2 Koulukuraattori nuoren elämässä

Elina Nivala on tutkinut muun muassa nuorten mielikuvia koulun tukipalveluista nuorten kirjoittamien kehystarinoiden kautta. Nuoria ahdistivat vanhempien

työttömyys, avioero, alkoholismi, huumeet. Nuorilla oli selkeä käsitys masen-
nuksesta ja siitä, mihin se voin johtaa, ja mikä sen voi aiheuttaa. Nuoret tunsi-
vat hyvin koulun oppilashuollon palvelut, mutta vain harvoissa tarinoissa tuli
esiin, miten koulukuraattori ja yleensäkin oppilashuolto ovat olleet tukemassa
nuoria. Nuorten mielikuvissa kuraattori ei ollut aktiivinen toimija vaan pikem-
minkin aikuinen henkilö, jonka luokse saattoi mennä juttelemaan, jos siltä tun-
tui. Nuorten kirjoittajien mielestä, kuraattorille voi mennä kertomaan vaikeista-
kin asioista, koska hän ei painosta niin kuin opettajat. Nivalan mielestä nuor-
ten käsitys koulukuraattorin työtehtävistä, toimintatavoista ja asiantuntijuudes-
ta oli kuitenkin puutteellinen. Nuorten mielikuva kuraattorin palveluista painot-
tuu siihen, että ne kuuluvat kouluongelmista ja erityisesti käytöshäiriöistä kär-
siville oppilaille. Nivala pelkää, että jos koulukuraattorit ovat todellisuudessa
yhtä passiivisia toimijoita kuin nuorten tarinoissa, niin nuori jää yksin, jos hä-
nellä ei ole aikuista omassa lähitukiverkossa. (Nivala 2006, 144 – 145.)

Useissa nuorten tarinoissa oppilashuoltoon suhtauduttiin kielteisesti. Myös ku-
raattoria pidettiin toisinaan koulun rangaistusketjuun kuuluvana.

Kuraattorin puheille joutuu, jos on tehnyt jotain pahaa ja väärin. Koulun sosi-
aalityöntekijän käydyissä tukikeskusteluissa oppilas tulee kuulluksi ja lapsel-
la/nuorella on mahdollisuus käsitellä omia asioitaan ja tunteitaan aikuisen
kanssa. Oman työnsä tunnetuksi tekeminen ja mukana olo koulun arjessa
muutoinkin kuin ongelmakeskeisen työn kautta on tärkeää. Oppilaissa tulisi
herättää tieto palveluiden olemassa olosta ja luottamus niiden tarjoamaan
apuun. Nuorten mahdolliset negatiiviset käsitykset koulusta yleensä heijastu-
vat kielteisesti myös koulun tarjoamia tukipalveluita kohtaan. Oppilashuollolla
onkin oma haasteensa kohdata koulua kohtaan vastenmielisesti suhtautuva
oppilas, koska henkilökohtaisen tuen tarjoamisessa nuori on kohdattava eri
tavalla kuin opetustilanteissa. (Nivala 2006, 147 – 150.)

6.3 Kouluterveydenhoitaja ja koululääkäri

Kouluterveydenhuolto on yksi koko oppilashuollon keskeisimmistä alueista ja
varmaan näkyvin ja myös kotona parhaiten tunnettu oppilashuollon osa. Vuo-
sittaisten tarkastusten kautta kouluterveydenhoitaja tulee tutuksi oppilaille ja
myös vanhemmille.

Kouluterveydenhuollon tavoitteissa korostuu oppilaiden terveyden edistäminen ja terveen kasvun ja kehityksen tukeminen yhteistyössä kotien ja koulun kanssa läheisesti sidoksissa olevien eri toimijoiden kanssa.

Kouluterveydenhuollon tehtävät jaetaan neljään keskeiseen alueeseen:

1. Osallistuminen koko kouluyhteisön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen
2. Koulun työolojen ja terveyden ja turvallisuuden valvonta ja edistäminen
3. Oppilaan hyvinvoinnin ja terveyden seuraaminen, arvioiminen ja edistäminen
4. Osallistuminen oppimisen, tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmien tunnistamiseen ja selvittämiseen

Kohdat 3 ja 4 ovat varmasti laajimmat tehtäväalueet. Oppilaan ongelmien varhainen havaitseminen ja sitä kautta jatkotutkimuksista päättäminen ja hoidon järjestäminen kuuluvat kouluterveydenhuollon tärkeimpiin tehtäviin.

Koulussa kouluterveydenhuollosta vastaavat kouluterveydenhoitaja ja koululääkäri, jotka usein toimivat työpareina. Terveystenhoitaja on terveyden edistämisen asiantuntija ja vastaa kouluterveydenhuollosta. Hän siis käytännössä toteuttaa edellä mainittuja kouluterveydenhuollon neljää tehtäväaluetta.

Varsinkin isommilla kouluilla kouluterveydenhoitaja on paikalla joka päivä ja koululääkäri säännöllisesti. On siis tärkeää, että he ovat ensisijaisesti lasten ja nuorten terveyden edistämiseen ja heidän sairauksien hoitamiseen erikoistuneita. (Kouluterveydenhuolto 2002, 27 – 33)

7 VARHAINEN PUUTTUMINEN

Käsittelen tässä luvussa varhaisen puuttumisen keskeisemmät kohdat lähinnä kodin ja vanhempien näkökulmasta. Tärkeimpänä lähteenä on ollut Kristiina Huhtasen Kun huoli herää – Varhainen puuttuminen koulussa.

7.1 Mitä se on?

Varhaisen puuttumisella pyritään havaitsemaan ongelmat mahdollisimman varhain ja löytämään niihin ratkaisuja. Varhainen puuttuminen sisältää usein erilaisia keinoja ja menetelmiä, joilla voidaan tarttua esimerkiksi oppilaan käyttäytymisen tai oppimisen ongelmaan. Se alkaa pienistä havainnoista ja jatkuu prosessina eri toimenpiteisiin kyseisen ongelman ratkaisemiseksi. Varhainen puuttuminen on siis ennalta ehkäisevän toiminnan ohella myös kuntouttavaa toimintaa, joka voi pitää sisällään paljon korjaavaa työtä vaatineen tapahtumakokonaisuuden. Eri ammattikuntien moniammatillisen työtavan kautta paneudutaan perheen tilanteeseen. (Huhtanen 2007, 28 – 30.)

7.2 Varhaisen puuttumisen tarpeen tunnistaminen

Koulussa varhaisen puuttumisen tarpeen tunnistaminen koulussa vaatii opettajalta jatkuvaa havainnointia ja erilaisten signaalien tunnistamista. Perusluokkatilanne sinällään sisältää suuren määrän moninaisia signaaleja, joista suurin osa on niin sanottuja heikkoja signaaleja. Ne osoittavat aikaista informaatiota tai muutoksen ensioireita. Haasteena signaalien tunnistamisessa on poimia niiden joukosta merkitykselliset signaalit, jotka vahvistuisivat esimerkiksi haitalliseksi toiminnaksi ilman puuttumista. (Huhtanen 2007, 86 – 88.)

Huhtanen mainitsee signaalien yhteydessä mielenkiintoisen ja nyt ajankohtaisen ”villin kortin”. Villi kortti katkaisee yllättävästi ja ennalta arvaamattomasti signaalin suunnan, jolloin tapahtumien kulkua ei voi ennustaa. Villi kortti vaikuttaa merkittävästi yksilön ja koko yhteisön toimintaan. Villejä kortteja ovat esimerkiksi yllättävät väkivallan teot. Villit kortit ovat uhka koko kouluyhteisön turvallisuudelle. (Huhtanen 2007, 88 – 90.)

Ajankohtaiseksi villeistä korteista puhumisen tekee Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat. Kirjassaan Huhtanen ottaa puheeksi koulusurmat amerikkalaisessa koululaitoksessa. Villin kortin yllätyksellisyydestä kertoo myös se, että Huhtanen mainitsee kirjassaan, että onneksi Suomessa niitä on noussut esiin vain vähän. Kohta kirjan julkaisun ne olivat kuitenkin todellisuutta.

Signaalin tulkitseminen on haasteellista. Koulun toimintakulttuuri voi tukea ja tarjota niin sanotun kehyksen erilaisille tulkinnoille. Toimintakulttuuri voi myös toimia päinvastoin, niin että oppilaiden lähettämät signaalit tulkitaan kurittomuuden piikkiin ja ne yritetään tukahduttaa rangaistuksin. Signaalien analyysissä voidaan käyttää apuna erilaista kerättyä informaatiota opettajilta, aiempia oppilastietoja, oppilashuoltohenkilöstön havaintoja ja huomioita. Varhainen puuttuminen heikkoihin signaaleihin antaa mahdollisuuden tarttua oppimisvaikeuksiin tai muihin pulmiin ennen kuin ne käyvät vaikeasti hallittaviksi. (Huhtanen 2007, 94 – 100.)

7.3 Huolen puheeksi ottaminen

Ikävistä asioista ja vaikeista asioista puhuminen ja niiden esiin ottaminen on usein vaikeata. Asioiden helpottamiseksi ja edellä mainittujen signaalien jäsentämiseksi on kehitetty työskentelyvälineitä, joista yksi on Huolen puheeksi ottaminen. Mahdollisen tuen tarvetta opettaja voi arvioida huolen vyöhykkeistön avulla. Vyöhykkeistö etenee huolettomuudesta suureen huoleen. Jotta opettaja pystyy arvioimaan oppilaitaan, on hänen hyvä kirjata muistiin havaintojaan oppilaista arkisen koulutyön ohessa. (Huhtanen 2007, 132 – 133.)

Opettaja voi käyttää myös niin sanottua huoliseulaa asioiden kirjaamiseen. Huoliseulaan on koottu erilaisia oppilaan käyttäytymiseen ja kehittymiseen liittyviä asioita, joita opettaja voi arvioida. Aiheuttavatko ne huolta vai ei? Myös vanhemmat voivat täyttää omalta osaltaan huoliseulaa ja yhdessä sitten arvioida tilannetta koulun kanssa. (Huhtanen 2007, 136 – 137, 254 – 255.) Koulun tulee kuitenkin muistaa, että edellä mainittuja lomakkeita ei saa käyttää oppilaiden luokitteluun, jolloin ne muodostavat rekisterin, jotka ovat tässä yhteydessä laittomia. (Arnkil, Eriksson 2008)

Huhtasen mukaan koulun tulisi arvioida, millaisissa tilanteissa on aiheellista käsitellä asiaa oppilashuoltoryhmässä, ja milloin kutsutaan vanhemmat palaveriin. Toisinaan on hyvä, että asia käsitellään kahden kesken oppilaan kanssa. Erilaisilla kysymyksillä selvitetään oppilaan tilannetta ja toivotaan, että keskustelun myötä lapsi/nuori pystyy hahmottamaan omaa tilannettaan. Oppilasta neuvomalla pyritään suuntaamaan tilannetta tiettyyn tavoitteeseen. Oppi-

laan asia on kuitenkin se, miten hän neuvoihin suhtautuu. Hän voi hyväksyä ne tai sitten kieltäytyä neuvoista. (Huhtanen 2007, 151 – 154.)

Varhaisessa puuttumisessa ja huolen puheeksi ottamisessa yhteistyö vanhempien kanssa on keskeistä. Opettaja joutuu kohtamaan työnsä kautta erilaisia huoltajia erilaisine elämänmuotoineen ja – tapoineen. Osa vanhemmista antaa tukea koululle ja ovat kiinnostuneita lastensa koulunkäynnistä, mutta joukossa on myös vanhempia, jotka ovat välinpitämättömpiä ja saattavat suhtautua kouluun ja opettajiin kielteisesti. (Huhtanen 2007, 156 – 159.)

8 KOULUKIUSAAMISEN MERKITYS KOETULLE KOULUVIIHTYVYYDELLE

8.1 Kiusaamisen määrittelyä

Christina Salmivalli määrittelee koulukiusaamista seuraavasti: ”Koulukiusaaminen on toistuvaa ja tahallista negatiivista toimintaa, joka kohdistuu jossain määrin puolustuskyvyttömään tai heikommassa asemassa olevaan koulutoveeriin.” Kiusaaminen voi olla psyykkistä, fyysistä, sanallista tai sosiaalista ja sitä voi tapahtua myös epäsuorasti esimerkiksi kännykän tai internetin kautta. (Salmivalli, Poskiparta 2008, 122; Hamarus 2006, 50.)

Päivi Hamarus omassa koulukiusaamista käsittelevässä väitöskirjassaan asettaa kiusaamisen aikajanelle, missä yksittäisestä tapauksesta kehittyä tietyllä aikavälillä kiusaamiseksi ja se voi esiintyä voimakkuudeltaan erilaisena. Kiusaamisen toistuvuuden ja pitkään jatkuvuuden määrittelyä Hamarus pitää jossain määrin epätarkoituksenmukaisena. Tärkeämpää on tarkastella asiaa yksilön sekä kiusaajan että kiusatun ja myös muiden oppilaiden näkökulmasta. (Hamarus 2006, 50 – 51.)

Kouluterveyskyselyjen mukaan kiusaamisen yleisyys ei ole viime vuosien aikana juuri muuttunut. Yläkouluissa toistuvasti kiusatuksi joutuu noin 7 % oppilasta ja alakoulussa noin 10 %. (Salmivalli, Poskiparta 2008, 122) Opettajien tai koulunjohtajien lausuntoja ”meidän koulussa ei kiusata” Hamarus pitää hai-

tallisina asioihin puuttumisen ja korjaamisen kannalta. Koulukiusaaminen ei pelkästään kiusaajan ja kiusatun välinen asia, vaan se koskee koko yhteisöä. (Hamarus 2008, 82, 105.)

8.2 Kiusaamisen havaitseminen

Opettaja on keskeisessä asemassa kiusaamisen havaitsemisessa ja ennen kaikkea siihen puuttumisessa. Opettajan tulee havainnoida ja tarkkailla luokkansa oppilaiden käyttäytymistä eri tilanteissa, mitkä saattavat kertoa mahdollisesta kiusaamisesta. Esimerkiksi jääkö joku oppilas pääsääntöisesti yksin, nauretaanko jonkun vastauksille usein, onko toistuvia poissaoloja, hakeutuuko oppilas usein opettajan seuraan muita oppilaita vältellen, tuleeko kotoa viestettä kiusaamisesta. (Ekebom ym. 2000, 104.)

Kiusaamistilanteet jäävät usein huomaamatta. Fyysinen kiusaaminen on usein näkyvää ja jättää toisinaan myös selviä jälkiä, mutta psyykkistä kiusaamista saattaa esiintyä hyvinkin näkymättömästi ja salaa, vaikka se tapahtuisi opettajan silmien alla. Kiusaajat osaavat harhauttaa opettajaa, niin että hän ei käsitä tilannetta kiusaamiseksi. Opettajalla saattaa myös olla kyvytön puuttumaan tilanteeseen ja voi sulkea silmänsä tapahtuneelta. Päivi Hamaruksen mukaan kiusaamisen havaitseminen ja siihen puuttuminen on kuitenkin osa opettajan ammattitaitoa, koska hän on vastuussa oppimisympäristön turvallisuudesta. Hamarus on niin ikään jäsentänyt kiusaamisen havaitsemiseen ja siihen puuttumiseen neljän askeleen menettelyn (MNOP). Myönnä (M), että kiusaamista voin olla myös meidän koulussa, näe (N) tilanteet, ota (O) puheeksi ja puutu (P). Säännöllisten kiusaamiskyselyjen kautta voidaan saada tärkeää tietoa ja apua mahdollisten kiusaamistilanteiden havaitsemiseksi. Kysely tehdään kaikille luokan oppilaille, ja siinä kysytään mm. esiintyykö luokassa kiusaamista, ketkä mahdollisesti kiusataan ja ketä kiusataan (Hamarus 2008, 89 – 95, 100 – 101.)

Havaitseminen ei ole pelkästään koulun vastuulla. Vanhempien luottamukselliset suhteen lapsiinsa ja aito kiinnostus heidän elämäänsä on tärkeää. Tapahuuoko lapsen tai nuoren elämässä muutoksia. Esimerkiksi unettomuus, itkuisuus, hermostuneisuus ja kouluhaluttomuus saattavat viitata kiusaamiseen.

Vanhempien on myös hyväksyttävä ajatus, että oma lapsi voi olla kiusaaja. (Hamarus 2008, 103 – 104.)

Jämsässä oppilashuollon palveluvalikkoon on kirjattu perusasiat koulukiusaamisesta ja luotu toimintaohjeet kiusaamistilanteiden selvittämiseksi ja hoitamiseksi. (Oppilashuollon palveluvalikko; oppilashuolto.jamsa.fi)

8.3 Kiusaamisen puheeksi ottaminen ja siihen puuttuminen

Keskeistä kiusaamisen puheeksi ottamisessa ja tilanteiden purkamisessa on siihen osallistuvien keskinäinen vuorovaikutus. Kiusaaminen ei ole kiusatun syytä, vaan kiusaajan oman asemansa hakemisesta yhteisössä. Jotta kiusattu itse pystyisi ottamaan kiusaamisen puheeksi, tarvitsee hän siihen ihmisen, jonka kokee luotettavaksi, ja joka kuuntelee, tukee ja puuttuu tilanteeseen, niin että sillä on vaikutusta. Kiusaamistilanteen selvittämiseen on hyvä osallistua kaksi aikuista, jotka toimivat työpareina. Kaikkia osallisia on haastateltava ja kuunneltava. Kiusaamisen lopettamiseksi sovitut asiat tulee kirjata yhteiseen sopimukseen ja niiden toteutumisesta pitää sopia konkreettiset seurantakeskustelut. Kiusaaminen on otettava puheeksi myös vanhempien kanssa. Yhteys vanhempiin tulee ottaa keskustelukontaktin muodossa. (Hamarus 2008, 105 – 109.)

Koulun tulisi muutenkin huomioida vanhempien osallisuus esimerkiksi kiusaamisen vastaisen toimintamallin suunnittelussa ja kehittämisessä. Myös vanhemmat voivat olla aktiivisia koulun suuntaan ja toimia keskenään kiusaamista ehkäisevänä voimavarana. (Salmivalli 2003, 77 – 78.) Koska kiusaaminen on usein isompaa ryhmää koskeva ilmiö, niin tulisi sen vähentämisessä painopiste olla ryhmäkeskeisessä työskentelyssä, eikä niinkään yksilömenetelmissä. (Salmivalli 2003, 55.)

Kiusaamisen puuttumiset väylät ja rakenteet tulee olla koululla kunnossa. Hamaruksen mukaan väyliä on luottamuksellisia ja virallisia väyliä. Luottamukselliset väylät toimivat jonkun luotettavan henkilön kautta. Niitä voi olla esimerkiksi oma opettaja, koulukuraattori tai kouluterveydenhoitaja. Virallisia väyliä puolestaan voivat olla esimerkiksi kiusaamiskyselyt tai koulun oppilaille

tarkoitettu lukollinen palautepostilaatikko. Rakenteelliset toimintamallit ja – ohjelmat ja niiden sisällöt tulee olla kaikkien koulu yhteisön jäsenten tiedossa (Hamarus 2008, 117 – 120.)

8.4 Kiva Koulu

Kiva Koulu – ohjelma on Opetusministeriön rahoittama ja Turun yliopiston psykologian laitoksen ja Oppimistutkimuksen keskuksen toteuttama koulukiusaamisen vastainen ohjelma. Se käynnistyi kokeiluna vuonna 2006 ja valmistuu valtakunnalliseen levitykseen syksyllä 2009. Kiva Koulu – ohjelma osa Opetusministeriön toimenpidekokonaisuutta, jonka tavoitteena on lisätä kouluhyvinvointia. Sisällöltään se on laaja ja siinä on omat osionsa oppilaille, opettajille ja myös vanhemmille. Tarkoituksena on luoda moderni, vetovoimainen ja korkeatasoinen kansainvälinen ohjelma koulukiusaamiseksi puuttumiseksi. (Koulukiusaamisen vastainen Kiva koulu – ohjelma kehitetään Turun yliopistossa 2006)

Syksyllä 2008 1800 koulua ilmoittautui halukkuutensa osallistua Kiva Koulu – ohjelmaan. Näistä 1400 ensiksi ilmoittautunutta pääsee aloittamaan ohjelman syksyllä 2009. Myös Jämsästä useat koulut ovat ilmoittautuneet mukaan. Kiva Koulu – ohjelman tavoitteena on kiusaamisen ennalta ehkäiseminen, vähentäminen ja seurauksien minimointi. Kiva Koulu – ohjelma muodostaa koko perusopetusajan kestävän jatkumon. Painotukset ovat 1., 4. ja 7. luokalla. Ohjelma sisältää materiaalit oppilaille, opettajille ja myös vanhemmille. Koulut saavat omat tunnukset verkkopohjaiseen oppimisympäristöön.

Kokeiluvuosien aikana havaittiin, että ohjelman avulla saatiin hyviä tuloksia. Kokeilukouluissa kiusaaminen väheni merkittävästi. Kiusattua tukevien oppilaiden määrä lisääntyi, kun taas kiusaajan kannustajien määrä väheni. Myös oppilaiden luottamus opettajien kykyyn puuttua kiusaamiseen lisääntyi. Myös opettajien kokemukset ovat olleet myönteisiä. He kokivat saaneensa lisää tietoa kiusaamisesta ja välineitä puuttumiseen. Heidän mielestä myös luokkailmapiiri on parantunut ohjelman toteuttamisen myötä. (www.kivakoulu.fi)

9 OPPILASHUOLLON KEHITTÄMISTYÖ

9.1 Valtakunnallinen taso

Keväällä 2007 Opetusministeriö julisti haettavaksi valtionavustusta oppilashuollon kehittämiseen. Se oli jatkumoa ministeriön edellisenä vuonna käynnistyneeseen toimenpidekokonaisuuteen kouluhyvinvoinnin lisäämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tämän työn keskeisiä teemoja ovat olleet varhainen puuttuminen ja ongelmien ehkäisy, yhteisöllisen ja osallistuvan toimintakulttuurin edistäminen ja oppilashuollollisen työn kehittäminen koulussa. (Oppilashuollon kehittämiseen kohdennetun valtionavustuksen hakeminen 2007, 1)

Oppilashuoltoon tarkoitetun valtionavustuksen tavoitteena on *parantaa valtakunnallisesti ja paikallisesti oppilashuollollisen tuen saatavuutta*. Tarkoitus on, että avustusta saaneet kunnat laativat oppilashuollon strategian, jonka pohjalta sovitut toimenpiteet vakiinnutetaan lasten ja nuorten palvelujärjestelmää kunnassa. Avustuksen kautta *tuetaan opetussuunnitelmien toimeenpanoa kunnassa ja siirtää oppilashuollollisen työn painopistettä korjaavasta työstä ennalta ehkäisevään työhön*. Tavoitteena on myös, että avustuksella *pystytään edistämään hallintokuntien, organisaatioiden ja eri koulutusasteiden rajat ylittävää yhteistyötä*.

Valtionavustuksen on siis myöntänyt Opetusministeriö ja valtakunnallisesti kehittämistyötä ohjaa ja seuraa Opetushallitus. Koulutuksen järjestämiseen osallistuu Opetusalan koulutuskeskus, Opeko. (Oppilashuollon kehittämiseen kohdennetun valtionavustuksen hakeminen 2007, 3 – 4)

9.2 Paikallinen taso

Jämsän seudulla kehittämistyö käynnistettiin kolmen kunnan (Jämsä, Jämsänkoski ja Kuhmoinen) seudullisena yhteistyönä. Yhteensä avustusta saatiin 40.000 euroa. Toimintaa ohjaamaan perustettiin OPM:n ohjeiden mukaan eri hallinnonalojen (opetus, sosiaali ja terveys) edustajista muodostunut *ohjaus-*

ryhmä. Kehittämistoimintaa toteutettiin monissa moniammatillisissa *yhteistyöverkostoissa* ja koulukohtaisissa *oppilashuoltoryhmissä*.

Ohjausryhmän tehtävänä oli jäsentää oppilashuollollisen työn nykyinen paikallinen taso ja rakenne ja laatia kehittämistoiminnan tavoitteet ja vastata strategiatyön linjauksista. Yhteistyöverkostoissa pohdittiin esimerkiksi miten nuori/lapsi saa riittävästi tukea omalle kasvulleen ja kehitykselleen, millaisia tukirakenteita tarvitaan ja miten ennaltaehkäisevää työtä paikallisesti kehitetään. Koulukohtaisessa oppilashuoltotyössä keskityttiin miettimään oman yksikön osallistuvaa toimintakulttuuria.

Jämsän seudulla oppilashuollon keskiöön nousi sähköisen oppilashuollon palveluvalikon tekeminen. Työhön osallistui noin 10 henkilön moniammatillinen ydinryhmä ja kommentteja pyydettiin työn edetessä muilta oppilashuollon toimijoilta. Palveluvalikon työstämisen kautta eri oppilashuollolliset alueet tuli mietittäväksi, samoin myös eri toimijoiden keskeiset tehtävät ja roolit. Palveluvalikon avulla oppilashuoltoon pyritään saamaan läpinäkyvyyttä ja korostamaan, että oppilashuolto kuuluu kaikille, jotka ovat lasten ja nuorten kanssa tekemisissä. Oppilashuolto ei siis ole pelkästään ongelmien ratkomista oppilashuoltoryhmissä, vaan se näkyy ja tulee kuulua jokapäiväiseen arkiseen koulupäivään.

Kehittämistoiminnan ensimmäinen jakso päättyi vuoden 2008 lopussa. Monet kunnat – niin myös Jämsän seutu – sai Opetusministeriön jatkorahoitusta vuodelle 2009. Jatkorahoituksen turvin autettiin kehittämistyön jalkauttamista ja lisäksi se laajentui lukio-opetukseen. (Hietajärvi, 2009)

9.3 Tavoitteena oppilashuoltotyön strategia

Oppilashuoltotyön kehittämistoiminnan yhtenä tavoitteena oli siis kuntakohtainen tai seudullinen oppilashuoltotyön strategian laatiminen. Jämsän seudun vielä keskeneräisen strategialuonnoksen mukaan oppilashuollon tavoitteena on *”luoda avoin, turvallinen, oppimiseen kannustava ja luottamukseen perustuva ilmapiiri, joka heijastuu lapsiin ja nuoriin sekä tukee aikuisten välistä vuorovaikutusta ja työhyvinvointia”*. Jämsän strategian yksi selvä painopiste on

yhteisöllisyys ja sitä edistävä toimintakulttuuri. Turvallisen arjen kautta pyritään turvaamaan yksilön hyvinvointi ja rakentamaan myös luottamusta kodin ja koulun välille. Opettajien avoin ammatillinen vuorovaikutus ja valmius kohdata tämän päivän muuttuvia ja erilaistuvia korostuvat myös Jämsän seudun strategiassa. (Jämsän kaupungin oppilashuollon strategia vuosille 2009 - 2012)

Arjen huolenpito on esillä myös Turun oppilashuollon strategiassa. Sen mukaan arjen huolenpidossa korostuu kodin ja vanhempien vastuu. Oppilashuoltoryhmän palveluita tarvitaan, mikäli nuori ei saa riittävästi tukea kodin tai koulun arjen huolenpidon kautta. Turun oppilashuollon visiona on, että se *”tukee lapsen ja nuoren hyvinvointia varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, perusopetuksen loppuun ja toisen asteen koulutukseen henkilöstön suunnitelmallisella ja joustavalla yhteistyöllä”*. (Esi- ja perusopetuksen oppilashuollon strategia ja käsikirja 2008, 6 – 9)

Kankaanpäässä visiona on puolestaan *”tasapainoinen, terveen itsetunnon omaava lapsi”*. Turvallisuus, yhteisöllisyys, vastuullisuus ja tasa-arvo ovat esimerkkejä Kankaanpään strategiaohjelman arvoista. (Kankaanpää, oppilashuollon strategia ja käsikirja 2008)

Vantaan oppilas- ja opiskelijahuollon toimenpideohjelmassa oppilashuollon painotetaan olevan *”oppilaan, opettajan ja koko kouluyhteisön sekä huoltajien kasvatustyön tukemista ja se kuuluu kaikille koulun aikuisille ja sitä toteutetaan yhteistyössä kotien kanssa”*. (Vantaan oppilas- ja opiskelijahuollon toimenpideohjelma 2008 – 2012, 33)

Eri kuntien strategioiden painopisteet, tavoitteet ja esimerkiksi arvot ovat melko samankaltaisia. Laajuudessa on sen sijaan eroja. Kun Jämsän ja Kankaanpään strategiat tai luonnokset ovat muutaman sivun mittaisia strategisiin linjauksiin painottuvia asiakirjoja, niin Vantaan ohjelma on 50 sivun oppilashuollollinen tietopaketti. Jämsässä tuo tieto on kasattu verkkopohjaiseen oppilashuollon palveluvalikkoon.

10 OPPILASHUOLTOTYÖ JÄMSÄN KAUPUNGISSA

Tämän otsakkeen alla käsittelen pääpiirteissään sitä, miten Jämsän kaupungin perusopetuksen oppilashuoltotyö on järjestetty. Tiedot perustuvat omakohtaiseen tietoon, kokemukseen ja käsitykseen, mikä minulle on kertynyt toimiekseni koulun sosiaaliohjaajana ja seudullisen oppilashuollon kehittämisen koordinaattorina.

10.1 Peruskoulut ja oppilasmäärät

Jämsän kaupungissa on tällä hetkellä yhteensä 10 alakoulua, joista kuusi on alle sadan oppilaan kyläkoulua. Muiden alakoulujen oppilasmäärät vaihtelevat 115:sta yli 400 oppilaaseen. Viime vuosina kouluverkkoa on supistettu alakoulujen osalta. 7. – 9. luokkien yläkouluja on kaksi, joista toinen Jämsän keskustassa ja toinen Jämsänkosken taajamassa (entinen Jämsänkosken kaupunki). Kuoreveden taajamassa sijaitsee 1. – 9. luokkien yhtenäiskoulu. Yhteensä oppilaita 1. – 6. vuosiluokilla on 1554 ja 7.- 9. vuosiluokilla 888. Oppilasennusteen mukaan oppilaiden määrä tulee vähenemään, niin että lukuvuonna 2015 alaluokilla olisi yhteensä 1238 oppilasta ja yläluokilla 674. (Jämsän kaupunki oppilasennuste 2009)

10.2 Oppilashuollon henkilöstöresurssit

Jämsän kaupungissa on yksi koulukuraattorin ja yksi koulun sosiaaliohjaajan virka. Koulukuraattorin virka tullaan muuttamaan vuoden 2010 alussa koulun sosiaaliohjaajan viraksi, jonka jälkeen siis kaupungissa on kaksi koulun sosiaaliohjaajan virkaa. Nimikemuutoksien kautta haluttiin mahdollistaa, että virkoihin voidaan valita myös ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut henkilö. Oppilasmäärät työntekijää kohden ovat suuret. Tällä hetkellä jako menee niin, että koulukuraattorilla on noin 1100 oppilasta ja kahdeksan koulua (sisältää kaikki pienet kyläkoulut) ja koulun sosiaaliohjaajalla noin 1400 oppilasta ja viisi koulua. Koulupsykologeja on yksi, jolle kuuluvat kaikki Jämsän kaupungin peruskoulut. Suunnitelmien mukaan vuonna 2011 on tarkoitus perustaa toinen

koulupsykologin virka. Koulukuraattori, koulun sosiaalihjaaja ja koulupsykologi toimivat sivistystoimen alaisuudessa.

Merkittävä osa koulun oppilashuoltoa on kouluterveydenhuolto. Jokaiselle koululle on nimetty oma kouluterveydenhoitaja. Oppilasmäärältään isoilla kouluilla on kouluterveydenhoitajan vastaanotto useana päivänä viikossa ja pienillä kyläkouluilla luonnollisesti harvemmin. Lisäksi isoilla kouluilla on viikoittain koululääkärin vastaanotto. Kouluterveydenhoitajat ja koululääkärit työskentelevät sosiaali- ja terveystoimen alaisuudessa.

10.3 Oppilashuoltoryhmien toiminta

Kaikilla kouluilla toimii koulukohtainen oppilashuoltoryhmä. Ryhmän toiminnasta vastaa koulun rehtori ja rehtorin lisäksi siihen kuuluvat koulukuraattori tai koulun sosiaalihjaaja, kouluterveydenhoitaja, erityisopettaja ja isoilla kouluilla usein myös koululääkäri ja yläkouluilla opinto-ohjaaja. Toisinaan ryhmään voi myös osallistua joku muu asiantuntija esimerkiksi sosiaalitoimistosta tai perheneuvolasta. Oppilashuoltoryhmät kokoontuvat säännöllisesti oppilasmäärästä riippuen noin 1 – 4 kertaa kuukaudessa. Myös toimintatavat vaihtelevat hieman kouluittain. Varsinkin isoilla kouluilla on tapana, että jokaisen luokan asiat tulee käsiteltyä vähintään kerran lukuvuoden aikana. Tällöin luokan opettaja tai luokanvalvoja nostaa huolta nostavien oppilaiden asioita yhteiseen käsittelyyn. Lisäksi aina varataan aika niin sanotuille akuuteille asioille. Huoltajia tiedotetaan, kun heidän lapsensa asioita käsitellään oppilashuoltoryhmässä.

Jämsässä oppilashuollon kehittämistyöhön liittyen kaikkien koulujen oppilashuoltoryhmät ovat laatineet oppilashuoltoryhmän sopimuksen. Sopimuksen teon yhteydessä mietittiin muun muassa ryhmän ja sen jäsenten roolia, vastuita, tehtäviä. Sopimus tarkistetaan ja päivitetään vuosittain.

10.4 Huoltajien käsityksiä oppilashuollosta ja sen toimivuudesta Jämsän seudulla

Oppilashuollon strategian laadinnan yhteydessä selvitettiin kyselyn avulla huoltajien mielipiteitä oppilashuollosta. Kysely suunnattiin 2., 5. ja 8. luokan oppilaiden vanhemmille. Kyselyyn vastasi 2. ja 5. luokkien osalta reilu 80 huoltajaa ja vajaa 70 8. luokkalaisen huoltajaa. Lyhyenä yhteenvetona tuosta kyselystä voi todeta sen, että huoltajien tyytyväisyys vähenee hieman, kun lapsi siirtyy luokalta toiselle perusopetuksessa eteenpäin. Toisen luokan oppilaiden vanhemmista 98,8 % oli täysin tai lähes tyytyväisiä kodin ja koulun yhteistyöhön. 5. luokalla vastaava luku oli 87,8 % ja 8. luokalla 79,4 %. Kaikista vanhemmista noin 80 % oli sitä mieltä, että koulussa on riittävästi ammattitaitoista henkilöstöä turvaamassa lapsen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia ja noin 90 % vastasi, että lapsensa on saanut riittävästi tukitoimia koulussa. Eniten en osaa sanoa vastauksia tuli, kun kysyttiin moniammatillisen työn toimivuutta ja onnistumista. Tästä voidaan mahdollisesti päätellä se, että moniammatillisuus koulutyössä on vanhemmille osin tuntematon käsite. (Jämsän kaupungin oppilashuollon strategia vuosille 2009 - 2012)

11 JÄMSÄLÄISTEN NUORTEN HYVINVOINTI

Jämsän seudulla tehtiin ja valmistui vuonna 2004 lasten ja nuorten hyvinvointipoliittinen selonteko, mikä oli pohjana lapsipoliittisen suunnitelman teolle. Hyvinvointipoliittisen selonteon merkittävimpänä lähteenä käytettiin 8. ja 9. luokkien oppilaille silloisen Stakesin tekemiä kouluterveyskyselyn tuloksia. Kouluterveyskysely tehdään noin 2 – 3 vuoden välein.

11.1 Nuorten hyvinvointi kouluterveyskyselyjen pohjalta

Kouluterveyskyselyt ovat melko laajoja, eikä ole tarkoituksen mukaista, että käsittelen tuloksia tässä yksityiskohtaisesti. Poimin tähän uusiman vuonna 2007 tehdyn kyselyn mielestäni olennaisimmat kohdat Jämsän seudun osalta ja vertaan niitä aiempien vuosien ja koko maan tuloksiin. Lähteenä olen käyttänyt tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANetin kautta saatuja tuloksia.

Kouluterveyskyselyn pohjalta jämsäläisten nuorten hyvinvointi ja terveys ei juuri eroa, kun niitä vertaa koko maan nuorten terveydentilaan. Huolestuttavaa on kuitenkin se, että jämsäläiset nuoret potevat enempi keskivaikeaa tai vaikeaa masennusta kuin keskimäärin vastaava ikäluokka Suomessa. Vuoden 2007 kyselyn mukaan 15,06 % jämsäläisistä 8. – 9. luokkalaisista on masentuneita. Vastaava luku koko Suomessa on 12,93. Mielenkiintoista on kylläkin se, kun masentuneiden nuorten osuus on tutkimusvuosina koko maassa ollut koko ajan hieman alle 12 %, niin Jämsän seudulla on havaittavissa tutkimusvuosien välillä vaihteluita. Esimerkiksi vuonna 1999 masentuneita oli 8,34 % ja seuraavan kerran, kysely tehtiin vuonna 2001, niin vastaava luku oli 16,27 %.

Kyselyn pohjalta voidaan selvästi havaita se, että jämsäläisten nuorten terveydentila on vuosien aikana heikentynyt. Nuorilta kysyttiin päivittäisistä sairauteen liittyvistä oireista esimerkiksi erilaiset säryt, vatsakipu, väsymys, heikotus, unettomuus jne. Vähintään kaksi oiretta vuonna 1999 oli 10,51 %:lla nuorista ja vuonna vastaava luku oli 18,12 %. Tämänkin kysymyksen kohdalla Jämsässä lukujen vaihteluväli oli suurempi kuin keskimäärin maassa. Vuonna 2007 koko maan lukema oli 17,32 %.

Jämsäläisten nuorten osalta myönteistä oli muun muassa se, että huumeokeilut ovat vähäisempiä, syövät useammin kouluruuan, harrastavat enemmän liikuntaa ja juovat itsensä harvemmin tosi humalaan kuin keskimäärin nuoret koko maassa. Ilahduttavaa sekä Jämsässä että koko maassa on se, että humalahakuinen juominen ja myös nuorten tupakointi on viimevuosien aikana vähentynyt. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet.)

11.2 Oppilaiden hyvinvointi oppilashuollollisten asiakirjojen pohjalta

Koulukuraattoreiden toimintakertomusten mukaan eniten oppilasasiakkaiden kanssa käsiteltiin ristiriitatilanteita (kiusaaminen) koulutovereiden kanssa. Toisinaan kuitenkin ristiriitatilanteiden selvittämisen yhteydessä saattoi esiin tulla myös muuta problematiikkaa, kuten psyykkisiä vaikeuksia. Oppilaiden kanssa

käytiin läpi myös paljon eritasoisia ja erilaisia käytöshäiriöitä, joita olivat esimerkiksi keskittymishäiriöt, levottomuus, aggressiivisuus. Näiden taustalla oli usein heikko motivaatio koulutyötä kohtaan. Koulunkäynnin laiminlyömistä oli kahdenlaista, perinteistä lintsaamista ja myöhästelyä ja toiseksi jättäytymistä kokonaan pois koulutyöstä. Koulunkäynnistä pois jättäytymistä voidaan kutsua myös kouluhaluttomuudeksi. Näiden oppilaiden taustalla oli useimmiten vaikeita psyykkisiä ongelmia, joiden ratkaisemiseksi tehtiin paljon moniammatillista verkostotyötä. Kuraattorin kanssa oppilaat selvittelivät myös vapaa-ajankysymyksiä, ristiriitoja opettajien kanssa ja omia perhesuhteita. Asiakkaaksi oppilaat tulivat useimmiten opettajan tai rehtorin kautta. Enemmistö asiakkaista eli noin 60 % oli poikia. (Jämsän kaupunki, koulukuraattoreiden toimintakertomukset 2008 - 2009)

Koulupsykologin työ painottui oppilaiden oppimisvaikeuksien ja opetukseen järjestämiseen liittyviin asioihin. Psykologin kanssa käsiteltiin myös perhe- ja kotitilanteeseen ja koulunkäynnin sujumattomuuteen liittyviä kysymyksiä. Myös koulupsykologin asiakkaista poikia oli jonkin verran enemmän kuin tyttöjä. (Jämsän kaupunki, raportti koulupsykologitoiminnasta 2008- 2009)

12 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

12.1 Tutkimuksen lähtökohta

Tutkimusaihe valikoitui jo keväällä 2007, kun Jämsän seudun oppilashuollon kehittämiseen saatiin valtionrahoitus ja minut pyydettiin kyseisen kehittämistyön yhteyshenkilöksi. Syksyn 2007 aikana aihe ja tutkimustapa ja kohderyhmä selkiytyivät. Vanhempien kokemuksia koulun oppilashuollosta ei ole juuri-kaan kartoitettu. Kodin ja koulun yhteistyöstä on tehty joitain tutkimuksia, mutta ei niin, että keskitytään oppilaan ongelmien käsittelemiseen koulussa vanhempien näkökulmasta. Tätä halusin lähteä selvittämään, koska tuleva työni koulun sosiaalityössä oli ammattikorkeakoulukoulutuksen myötä alkamassa ja tässä työssä vanhempien kohtaaminen ja yhteistyö heidän kanssa on keskeistä. Tutkimuksen halusin tehdä kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen muodossa ja teemahaastatteluna. Henkilökohtaisen tapaamisen ja haastattelun kautta mielestäni tuetaan tutkimuksen aihetta ja luonnetta eli asiakkaan koh-

taamista ja sen mahdollista problematiikkaa. Teemahaastattelun kautta saattoi tulla esiin sellaisia asioita, jotka tarkasti strukturoitujen kysymysten myötä olisivat jääneet käsittelemättä. (Teemahaastattelurunko liite 1)

12.2 Aineiston kerääminen ja analysointi

Kun haastattelurunko oli valmiina, niin tutkimus eteni haastateltavien etsimisellä keväällä 2008. Tavoitteena oli, että haastateltaviksi saataisiin vanhempia, joiden kokemukset olisivat mahdollisimman kattavia koskien koko perusopetuksen koulupolkua. Tiedotteita tutkimuksesta ja haastattelusta (liite 2) jaettiin oppilaiden mukana kotiin Jämsässä ja Jämsänkoskella. Asiasta tiedotettiin myös paikallislehti Koillis-Hämeen mielipideosastolle (liite 3). Suurta kiinnostusta ei kuitenkaan tullut. Yhteensä haastatteluun ilmoittautui vai kuusi henkilöä, joten mitään valintaa ei pystytty tekemään, koska tarkoituksena oli, että saataisiin haastateltua kahdeksaa huoltajaa. Nämä haastatteluun ilmoittautuneet haastateltiin loppukevällä 2008. Yhdellä haastatteluun osallistuneella ei ollut oman lapsen koulunkäyntiin liittyvien ongelmien kautta omakohtaisia kokemuksia koulun oppilashuollon toimivuudesta tai sen toimimattomuudesta. Hänen kohdalla asioita käsiteltiin yleisemmällä tasolla ja haastattelurunkoa muokkaamalla. Näiden kuuden haastattelun tuloksena en ollut mielestäni saanut riittävästi aineistoa tutkimuksen pohjaksi. Syksyllä 2008 soitin kahdelle vanhemmalle, joilla tiesin olleen oman lapsensa osalta kokemuksia koulun oppilashuoltotyöstä ja pyysin osallistumaan haastatteluun. He suostuivat, joten sain kahdeksan haastattelua suoritetuksi.

Haastattelusta sovittiin jokaisen kanssa henkilökohtaisesti puhelimitse. Haastateltava sai valita, missä haastattelu tehtiin. Tärkeintä oli, että paikka oli riittävän rauhallinen. Suurin osa haastatteluista tehtiin haastateltavan kotona, jotkut haastateltavan työpaikalla tai omalla työpaikallani. Joidenkin kotona tarjottiin aluksi kahvit, jonka aikana voitiin käydä leppoisasti haastattelusuunnitelmaa läpi. Haastateltavalle annettiin tiedote, missä selvitettiin haastattelun ja tutkimuksen peruseriaatteet (liite 4). Erillistä kirjallista haastattelulupaa ei pyydetty. Haastattelut nauhoitettiin pienellä kasettinauhurilla, jonka käyttö selvitettiin ja perusteltiin haastateltavalle. Nauhurin olemassa olo unohtui nopeasti, eikä se aiheuttanut mitään lisäjännitystä. Haastattelutilanteet olivat pää-

sääntöisesti rauhallisia ja ne kestivät noin tunnista puoleentoista tuntiin. Vaikka haastattelua ohjasi etukäteen tehty runko, niin itse tilanne oli kuitenkin lähinnä vapaamuotoinen keskustelu, jossa joskus saatettiin eksyä myös aiheesta. Yksi haastateltava koki haastattelun itselleen terapeutiseksi, kun pääsi kertomaan asioita. ”Täähän on kun terapeutilla tässä. Mää en o kellekkään päässy puhumaan näitä asioita niin kun sulle nyt. Se helpottaa muakin, että mä saan ne niin kun sieltä kaivettua, koska se on ollu mulle tosi raskasta aikaa.” (huoltaja 4)

Haastattelut lähtivät liikkeelle siten, että haastateltavat kertoivat, miten lapsen koulunkäyntiin liittyviä huolia alkoi tulla esiin. Haastateltava sai kertoa hyvin vapaasti kokemuksiaan. Haastattelurunkoa oli vaikea noudattaa tarkasti, koska tarinat ja niiden kulut vaihtelivat hyvin paljon. Pyrin kuitenkin, että kaikkien kohdalta käsiteltiin samat asiakokonaisuudet. Tutkimustulosten raportoinnin yhteydessä käytän paljon suoria lainauksia, koska niiden kautta parhaiten välittyvät haastateltavien ajatukset ja tuntemukset.

Haastattelujen litterointi oli työläs vaihe, johon vaikutti osin vanha ja alkeellinen nauhuri. Tutkimusmateriaali kirjoitettiin sanasta sanaa. Litteroimatta jäi ainoistaan kohdat, mitkä eivät millään tavoin liittyneet itse aiheeseen. Yhteensä litteroitua tekstiä tuli 86 sivua. Litterointi tehtiin syksyn 2008 aikana.

12.3 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön keskeisimpinä tutkimuskysymyksinä oli selvittää vanhemmilta kokemuksia koulun oppilashuoltotyöstä ja kodin ja koulun yhteistyöstä; miten siinä on onnistuttu tai epäonnistuttu huoltajien mielestä, millaisia tuloksia saatiin aikaiseksi, ovat huoltaja olleet tyytyväisiä. Työn kautta haluttiin selvittää myös huoltajien käsityksiä ja mielikuvia oppilashuollosta, siis mitä he siihen mieltävät kuuluvan ja mitä hyvä koulu vanhemmille tarkoittaa.

12.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan sen luotettavuutta, mikä muodostuu analyysin toistettavuudesta. Muiden tulisi siis päätyä samoihin tuloksiin tutki-

jasta tai tutkimuskerroista huolimatta. Ihmisen käyttäytyminen kuitenkin on paikkaan ja aikaan sidonnainen, joten on epätodennäköistä, että kahdella menetelmällä saadaan täsmälleen saman tulos. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliabelius koskee paremmin tutkijan toimintaa kuin haastateltavien vastauksia, eli sitä kuinka luotettava hänen analyysi materiaalista on. Reliaabeliuden määräämistapaa voidaan myös ajatella niin, että useammat arvioijat ja myös tutkittava päätyvät keskustelemalla yksimielisyyteen. Kaiken kaikkiaan reliaabeliuden määräämistapoihin tulisi suhtautua varauksin. (Hirsijärvi & Hurme 2004, 186 – 189.)

Tässä tutkimuksessa reliabiliteettia saattaa laskea se, että osa haastateltavista oli tutkimuksen tekijälle tuttuja ja samoin myös osin haastattelussa esiin tuodut muut henkilöt ja tapahtumat. Haastattelumateriaalia käsiteltiin luottamuksellisesti ja nimettömästi. Litteroinnin yhteydessä kaikki mahdolliset tunnistetiedot muutettiin tai poistettiin. Aineiston litteroinnin jälkeen materiaali lähetettiin haastateltavalle, joka sai sen vielä tarkistaa ja tehdä siihen haluamansa muutokset. Yksi haastateltava korjasi tässä yhteydessä litteroitua tekstiä. Hän halusi korjata omaa haastattelussa käyttämäänsä puhekieltä kielellisesti virallisemmaksi. Luotettavuutta lisää haastattelujen nauhoittaminen ja litterointi, jolloin haastateltavien sanomiset oli helppo tarkistaa. Yhden haastattelun nauhoituksessa esiintyi häiriötekijöitä, mutta useiden kuuntelukertojen jälkeen olennainen tieto saatiin kirjattua.

Validius ja reliabelius ovat enempi kvantitatiivisen tutkimuksen käsitteitä. Laadullisessa tutkimuksessa tärkein luotettavuuden mittari on tutkija itse, jolloin myös sen arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Kvalitatiiviset tutkimusraportit ovatkin paljon henkilökohtaisempia kuin kvantitatiiviset. (Eskola & Suoranta 2001, 210 – 211.)

Tutkimuksen validiteetti jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin ja niillä kuvataan tutkimuksen pätevyyttä. Sisäinen validiteetti osoittaa tutkijan tieteenalan hallittavuutta, ja että tutkimuksen teoreettinen ja käsitteellinen määrittely on sopusoinnussa. Ulkoinen validiteetti kuvaa tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. (Eskola & Suoranta 2001, 213.)

Sisäistä validiteettia pyrin tuomaan esiin teoriaviitekehyksen kautta, jossa paneudutaan haastattelussa esiin tulleisiin asioihin. Oma lievä teoriakielteisyysni ja – vastustukseni kuitenkin todennäköisesti heikentää sisäistä validiteettia. Siitä huolimatta olen pyrkinyt kokoamaan riittävän teoriapohjan tutkimuksen tueksi. Ulkoinen validiteetti näkyy tutkimuksessa suorina lainauksina. Tutkimusaineiston käsittelin siis muokkaamatta sen alkuperää.

13 TUTKIMUSTULOKSET

13.1 Haastateltavien taustatiedot

Haastateltavilta ei kysytty tarkkoja taustatietoja. Haastatteluun osallistui seitsemän äitiä ja yksi isä. Kuusi ilmoittautui itsenäisesti tutkimuksesta kuultuaan ja kahteen otin itse yhteyttä. Suurin osa lapsista/nuorista, joiden asioita haastatteluissa käsiteltiin, olivat jo päättäneet peruskoulun, eli ongelmat eivät olleet enää akuutteja ja vanhempi pystyi arvioimaan tilannetta ja asioiden kulkua jälkikäteen.

Yhdellä haastateltavista ei ollut oman lapsensa kautta kokemusta koulun oppilashuollosta. Kaikki muut peilasivat asioita omien ja lastensa kokemuksiin ja tuntemuksiin pohjaten. Yksi huoltaja kertoi adoption kautta maahanmuuttajalapsen koulunkäynnistä. Muut olivat suomalaisia ”perusperheitä”.

Koulukiusaamiseen ja oppimiseen liittyvät ongelmat nousivat korostetusti esiin useammassa haastattelussa. Yksi huoltaja puolestaan kertoi kokemuksiin sairauden kautta vammautuneen lapsensa koulunkäynnistä.

13.2 Huolien esiinmarssi

Oppilaan koulunkäyntiin liittyvät huolet ja ongelmat tulivat esiin joko opettajan esiin nostamana tai vanhempien havainnoinnin myötä.

"No, ensimmäinen yhteydenotto meille tuli ensimmäisen luokan joulukuussa. Opettaja oli huolissaan, että lapsen kehitys on pikkusen viiveessä verrattuna toisiin oppilaisiin." (huoltaja 1)

"Markosilla rupes ilmenemään tuota äidinkielen tunnille kielto se rupes organisoimaan niitä päivän päätteeks, että hän karkaa koulusta ja hän ei mee ja hän ei puhu eikä aukase suutaan ja lopetti viittaamisen. Se on ärsyttävä mukul se tekee miljoona kysymystä, se lopetti kysymisen ja lopetti viittaamisen koulussa. Opettaja ei millään lailla reagoanut siihen ja minä kun rupesin niistä huonoista taikka vaihtelevista numeroista puhumaan." (huoltaja 2)

"Mä luulen, että se oli siellä ala-asteella, kun niitä alko tulemaan, kun opettajat otti yhteyttä mätää siellä on, että ei mahdu keskittymään eikä tekeen yhteistyötä siinä kouluympäristössä." (huoltaja 3)

"En kaikkee muista, mutta kaikenlaista, että Joni on niin levoton ja jälki-istuntoja rupes tulee enemmän ja vähemmän ja jatkuvasti kotiin jotain lappuja siltä opettajalta." (huoltaja 4)

"No oli meillä Kari- poika ala-asteella pienessä koulussa. Siinä meni kaks vuotta ihan hyvin. Kolmannella oli sitten pari tapausta, että Kari ei suostunut meneen kouluun. No ne sit siinä todettiin ja ongelmat ratkaistiin, että niissä ei sit ollut mitään sen kummempaa. No sit neljännellä luokalla hän kerto syyslukukaudella ennen joulua, että hän ei mene kouluun, että hän ei lähe sinne." (huoltaja 8)

Kun ongelmat ja huolet oli nostettu esiin ja yhteiseen tietoon sekä vanhempien että koulun kesken, alkoi siitä useamman tarinan yhteydessä koko perusopetuksen ajan kestävä oppilashuollollinen prosessi. Joskus ongelmat tulivat yllätyksenä vanhemmille.

Osasitko yhtään odottaa, että tommosia viestejä vois tulla?

"En, tietenkin omat lapset on kilttejä. Ne ei tee pahaa koskaan. Mutta ei se ollut mulle järkytys kuitenkaan. Pakkohan ne on asiat käsitellä niin kuin ne on.

En sit kuitenkaan aatellut, että eihän meidän pojat voi sellaista tehdä.” (huoltaja 3)

Osasitko yhtään aavistella ennen koulunkäynnin alkua, että oppimisvaikeuksia saattaa olla tulossa vai tuliko ne yllätyksenä?

”Ei mitään. Nehän tekee päiväkodissa ne tutkimukset. Tää poika on hirveen rauhallinen. Se toinen diagnoosi on ADD eli tarkkaavaisuushäiriö ja siitä tiedetään hirveen vähän. Elikkä se on semmonen syrjään vetäytyvä. Montaa kertaa sitä ei edes tunnilla ala-asteelle tunnisteta ja ne on hyvin usein tyttöjä.” (huoltaja 1)

13.3 Moniammatillisuus ja yhteistyöverkostot asioiden hoitamisessa

Suurimmassa osassa tapauksia asioita hoidettiin erilaisissa yhteistyöverkostoissa moniammatillisena työnä. Mukana olivat perheneuvola, nuorisopsykiatria, erikoissairaanhoidon opettajien ja koulun oppilashuoltohenkilöstön ohella. Aina perhettä ei ohjattu avun piiriin, vaan vanhemmat olivat itse omaaloitteisia.

”Sitten me otettiin perheneuvolaan yhteyttä”.

Otitteko oma-aloitteisesti vai tuliko se koulun kautta?

”Mää otin ihan oma-aloitteisesti. Siellä sitten ruvettiin, tehtiin niitä tämmöisiä testejä ja kaikkia ja sitten me ruvettiin pitämään niitä palavereja koulun kanssa, missä oli opettaja, Joni, minä ja sit oli tää psykologi sieltä perheneuvolasta.” (huoltaja 4)

”No sen änkytyksen kanssa rupes oleen semmosta, kun se puhe tökkäs, niin mää soitin tollel terveystieteiden keskuksen puheterapeutille ja hän tutki ja monet kerrat opetti sen änkytyksen kanssa ja se ei ollut änkytystä vaan oli tuota suomen kielen ongelma, joka esiintyy tälläsena kielen tökkäämisenä.” (huoltaja 2)

”Sitten mä tota otin Jyväskylään lasten neurolle.”

Saitko sä sinne lähetteen, vai otitko ite yhteyttä?

”Mä otin ite yhteyttä.” (huoltaja 1)

Kun vanhemmat jälkikäteen arvioivat lastensa asioiden hoitamista koulussa, niin olisivat nyt olleet vaativimpia koulua kohtaan esimerkiksi jatkotutkimuksiin pääsemisessä. Eräs huoltaja kertoi pojistaan, joiden oppimisvaikeudet tutkittiin vasta yläasteella nuorisopsykiatrilla, vaikka pojat olivatkin perheneuvolan asiakkaina jo alakoulussa.

”Joo ei sitä tutkittu tai sen kummemmin puututtu. Sitä vaan tuumattiin, että ne on niin vilkkaita ja myöhään syksystä syntyneitä, että ne ei pysty keskittyyn, että annetaan lisää vuosi aikaa niille ja ne siitä kehittyy, mut ei se ollu hyvä ratkasu, vaikka mun mielestä se siinä vaiheessa tietysti oli hyvä ratkasu, mutta kun jälkeen päin miettii, niin varmasti olis pitänyt tutkia, mut eihän niistä sillo tienny mitään, eikä ymmärtänyt.”... ”En osannut vaatia, eikä kukaan neuvonut missään. Et se oli hullua, että tuumattiin, että sillä se menee, kun tuplataan luokkia, kaikki paranee. En ymmärtänyt pyytää mitään. Nyt olis viisaampi, nyt osais pyytää.” (huoltaja 3)

Kun syyt ainakin osittain rauhattomuuteen selvisivät oppimisvaikeuksien takia, osattiin yhteistyötahoja myös arvostaa.

”Nuorisopsyka oli oikeen huippu, että ne otti asiakseen kyllä, vaikka se oli korkee kynnyks mennä sinne kaikilla varmaan, Pertillä ja Jukalla, mutta kyllä sitten, kun sinne meni, niin ne huomaskin, että eihän ne okkaan tyhmiä, että eihän se ollu ihan niin kun opettajat on sanonnu niille.” (huoltaja 3)

13.4 Toistuvia palavereja

Lähes kaikki vanhemmat kertoivat erilaisista palavereista, joihin osallistuivat myös muut ammatilliset tahot, jotka olivat heidän lastensa kanssa tekemisissä. Toisinaan kokemukset olivat hyviä, toisinaan huonoja. Yksi huoltaja kertoi aivoleikkauksesta hitaasti kuntoutuvan poikansa kohdalta käytyä palaveria, mitä piti onnistuneena, ja mistä oli kiitollinen. Palaverin kokoon kutsuminen oli työn tulosta.

”...niin mä rupesin puhumaan sairaalan psykologeille ja terapeuteille näistä, niin ne sano, että pidetään palaveri, että saisitkos sä niitä opettajia tänne, että ne ymmärtäs Jyrkiä, että suunnitellaan Jyrkille koulunkäynti ihan niin kun kuuluu, että se jaksaa.”... Minä kävin sanomassa rehtorille. Minä menin sinne ja sanoin, että kuuleppas, että tää Jyrkin koulunkäynti rupee olemaan niin rankkaa, että sairaalalta ehotettiin, että pidettäs palaveri ja sinä päivänä ja mahdollisimman monta opettajaa kuulemaan, jotka ovat Jyrkin kanssa tekemisissä. Erityisopettaja ei tullu, mutta siellä oli rehtori ja viis opettajaa, että tosi paljon. Mä olin tosi kiitollinen.”... . Siellä ne ymmärs, että meillä on niin monta terapi-aa, että vapautetaan Jyrki englannista, laulusta ja katotaan ja tuntia muutettiin sen ihan mukaan ja se oli minusta tosi hyvä juttu.” (huoltaja 5)

13.5 Koulukiusaaminen, ikuinen ongelma?

13.5.1 Kiusaamisen havaitseminen

Koulukiusaaminen ja siihen puuttuminen ja kiusaamistilanteiden hoitaminen tuotiin monessa haastattelussa esiin. Vanhempien kokemuksista paistoi esiin usein heidän tyytymättömyys koulun toimintaan tilanteissa, kun heidän lapsensa oli kiusaamisen uhri. Yhteistyö ei aina toiminut opettajien ja rehtoreiden kanssa, eikä tiedonkulkuun oltu tyytyväisiä. Tieto kiusaamisesta kotiin tuli usein lapsen kautta.

”Eli lasta kiusattiin kauan ja me puututtiin siihen kotoo monta kertaa.

Lähe ihan siitä, miten se ensimmäinen kiusaaminen tuli.

No ensimmäiset oli varmaan eka-toka luokalla semmosia, että heitettiin vaa-teita autojen alle, syljettiin reppuun ja revittiin reppua ja hukattiin pipoa ja hanskoja naulakosta, nimiteltiin. Enkä vähän erikoinen ulkonäkö siihen johti. Tuliko ne tiedot lapsen kautta kotiin?

Pelkästään lapsen kautta, ei koskaan koulun kautta.” (huoltajai 6)

”No sit neljännellä luokalla hän kerto syyslukukaudella ennen joulua, että hän ei mene kouluun, että hän ei lähe sinne. Oli koulukiusaamista ja ne asiat kes-

kusteltiin, eikä siinä sit ollut sen jälkeen kummempaa ja oli olettamus, että homma on hanskassa.” (huoltaja 8)

13.5.2 Kiusaamiseen puuttuminen

Vanhemmat eivät ymmärtäneet sitä, että kiusaamista ei huomattu koulussa riittävän ajoissa, eikä sen hoitamiseen puututtu tarpeeksi vakavasti.

”Me aina yritettiin soittaa välillä kouluun, että nyt taas tämmöstä ”No pojat on poikia”. Me sit itekkin ruvettiin välillä sitä poikaa, että älä nyt koko ajan joka asiasta narise ja sillain. Ei niin kun tienny, että miten siihen suhtautuis.... sitä aina painettiin villasella niin kauan, kun se meni siihen, että se poika nujakoi-tiin, hakattiin, potkittiin, niin että se oli vietävä lääkäriin.” (huoltaja 6)

”Siinä mielessä mä olen pettynyt, että opettajat eivät tarpeeksi ajoissa huomanneet sitä, että meni niin pahaks, että osa lapsista eivät uskaltaneet tulla kouluun. Ois pitänyt puuttua aikasemmin siihen.” (huoltaja 3)

”Lappu tuli opettajalta. Hyvin sellanen ylimalkanen. Mä kysyin Ilpolta, että mitä oli tapahtunut. Sit se nosti näin tukkaa, kauhee kuhmu täällä päässä. Potkastu kengällä. Sit nosti paitaa. Selässä ja täällä nivusissa alhaalla oli jälkiä... Niin sit tää kuitataan kuitenkin koulusta näin, että tota joo että pojat on pyytäny anteeks ja asia on selvitetty... Ja pelkällä lappulla. Siinä vaiheessa kun Ilpo toi sen lapun ja se nosti sitä tukkaa ja ruvettiin kattoon, mitä oli, niin siinä vaiheessa mä soitin rehtorille ja sain sen onneks siinä vaiheessa kiinni ja sanoin ja kysyin, että ootko oikeesti sitä mieltä, että tää homma on niin kun hoidettu. Joo kyllä hän on, että tää on selvitetty, että eikös siitä tullut tietoa kotiin. Mä sanoin, että juu, että näinkö tää on fiksua ilmoittaa, että miks ei oo mitään soitettu tai mitään, että tää on eilisestä asti ollu tiedossa siellä koulussa ja meille ei kotia ilmoiteta yhtään mitään.” (huoltaja 6)

”Se oli ihan kauheeta kiusaamista, kun Joni oli sellanen arka. Se oli pohjimmiltaan hirveen arka ja hiljanen. Ne teki aina sillä lailla, kun opettaja lähti luokasta, niin toinen piti käsistä kiinni ja toinen sotki tussilla naamaan. Joni ei sit us-

kaltanut ollenkaan mennä välitunnille. Se oli kaks vuotta, kun se ei käynny välitunnilla ollenkaan.

Puuttuko koulu mitenkään siihen?

Ei siinä mitään, opettaja aina sitten sitä, että ei hän o huomannu mitään.”

(huoltaja)

”Elikkä näistä odotuksista, että ois odottanut sitä, että ois aiemmin puututtu asioihin?

Ehottomasti. Se siinä on, jos kuuntelee, kun julkisessa sanassa sanotaan, puhutaan koulukiusaamisesta, että se on ihan oikein, kun sanotaan, että siihen pitää puuttua heti. Ihan samalla sekunnilla, kun se havaitaan ja välituntivalvonta on toinen, että sitä riittävästi.” (huoltaja 8)

Myös asioista tiedottamista moitittiin ja sitä pidettiin puutteellisena.

”Oliko sitä ennen ollut mitään yhteistyötä koulun kanssa liittyen tähän kiusaamiseen?

Siinä ei sen kummempaa ollut. Kaks kertaa oli ollut yhteyksiä siitä koulu-kiusaamisesta meidän taholta ja mää käsitin, että homma oli hoidettu, mutta se ei ollutkaan hoidettu.” (huoltaja 8)

”No mä olisin ainakin halunnut sitä, että koulu olis aktiivisemmin tarttunut siihen tai edes jollakin lailla ja sitten se, kun esimerkiks kun jossain reissuvihossa lukee, että asia on selvitetty, niin olis ollut kiva tietää, että miten. Mitä sen eteen on tehty, muutakin kun se, että on kuultu kumpaakin osapuolta ja okei älkää enää, ei saa enää, soo soo.” (huoltaja 6)

13.5.3 Vanhempien aktiivisuus kiusaamistilanteiden hoitamisessa

Osa vanhemmista oli aktiivisia ja etsivät ratkaisuja kiusaamisen selvittämiseen ja lopettamiseen, niin että heidän lapsensa saisi käydä koulua levollisesti. Soitettiin kiusaajien vanhemmille ja yritettiin saada kaikkia vanhempia kokoon selvittämään asiaa. Nuo palaverit eivät kuitenkaan juuri onnistuneet, koska kiusaajien vanhempia ei sinne saatu. Oltiin myös valmiita vaihtamaan lapsen koulua, jotta kiusaamisesta päästäisiin eroon. Yksi huoltaja ei ollut tyytyväinen

siihen, miten asioita lapsensa lähikoulussa hoidettiin, niin haki koulunkäyntioikeuden toisen kunnan kouluun ja järjesti itse koulukyydit.

13.6 Vanhempien/lasten ja opettajien keskinäinen vuorovaikutus ja toistensa kohtaaminen

Kaikissa haastatteluissa puhuttiin paljon vanhempien ja opettajien välisestä yhteistyöstä ja keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Vanhemmat toivat myös esiin lastensa ja opettajien keskinäiset suhteet. Mukaan mahtui sekä huonoja että hyviä kokemuksia. Opettajan vaihdos saattoi vaikuttaa keskeisesti asioiden toimivuuteen. Aina ei ymmärretty opettajien tapaa toimia.

”No nuorimmaisen pojan kohalla kaks ensimmäistä vuotta oli naisopettaja siinä ja meni ihan hyvin, alko koulu. Kolmantena vuonna vaihtu sit opettaja. Siinä tuli sit jo sillon jonkin näköstä. En kaikkee muista, mutta kaikenlaista, että Joni on niin levoton ja jälki-istuntoja rupes tulee enemmän ja vähemmän ja jatkuvasti kotiin jotain lappuja siltä opettajalta. Ja sit aina Joni kerto, että hänet laitettiin semmoseen puutyöluokassa johonkin semmoseen pieneen, se puhu komerosta ja hän ei mitään muuta keksinyt siellä tekemistä, ni hän solmi kengännauhoja siellä. Aukas ja solmi ja aukas ja solmi. Siitä mä ensinnä sitten otin opettajaan yhteyttä, että koin sen, että se on niin kun väärin, että lasta istutetaan semmosessa paikassa”. (huoltaja 4)

”Mä olin ihan järkyttynyt tästä koulunkäynnistä, että miten tällasta voi olla. Mä ajattelin, että ne tekee mun lapsestani kohta häirikön. Ja tota kolmannella vaihtu opettaja, kun vakituinen lähti virkavapaalle. Tuli uus opettaja, ei mitään ongelmaa. Pojan koulunkäynti sujuu, että joskus tulee ihan kasia kokeesta. Ei minkäänlaista ongelmaa, ei mitään yhteydenottoja kotiin eikä mitään. Neljännellä oma ope palasi ja ongelmat alkaa. No siinä vaiheessa sitten koulua kerkis olla elokuusta syyslomaan asti, kun lapsi oli jo aivan hermoromahduksen partaalla.” (huoltaja 1)

”Siitä yläasteen erityisopettajasta vielä, niin ei sille riitä yks kukkakimppu. Sille pitäis viedä kukkakauppa. Vanhemmat on niin tyytyväisiä siihen yläasteen eri-

tyisopettajaan. Se on monelta vanhemmalta vienyt sellasen raskaan taakan pois. Se on tavattoman viehättävä ihminen, se ymmärtää asiat.” (huoltaja 1)

”Mää aattelin, että mä en enää ton opettajan kanssa neuvottele enää min-käänlaisia asioita, kun mä tiesin, että siinä vaihtuu viimeseks vuodeks opetta-ja. Se viimeinen vuosi oli semmonen pelastus Jonilla. Jonilla jäi ne lintsaamiset pois. Se uus opettaja oli sitten jotenkin niin ihana, ja Jonikin tykkäs ja kaikki meni tosi hyvin.” (huoltaja 4)

Keskinäistä luottamusta pidettiin tärkeänä. Luottamuksen kautta pystyttäisiin kipeitäkin asioita ottamaan paremmin puheeksi.

”Me ei o tultu ensinnäkään opettajien kanssa toimeen. Ei o oltu samaa mieltä asioista ja mä kuitenkin oman lapsen tunnen ja tiän. Ja sit tietysti semmonen perhe, jolla on alkoholiongelma, niin se ei varmasti ensimmäisenä me sitä opettajalle sanomaan, eikä varmaan kuraattorille tai muillekaan, että se on hyvin sellasta salailevaa ja häpeällistä. Perheneuvola on sit taasen turvallisempi paikka, mutta jos se kuraattori olis esimerkiks semmonen, jolle pystys tollaset asiat puhumaan, niin se olis hieno asia, että se yhteistyö heti alkais semmo-esta luottamuksellisesta yhteistyöstä ja uskaltas tosiaan sanoo.” (huoltaja 4)

Kaikille vanhemmille ei oppilashuollon henkilöstön roolit tullut selviksi tai heidän työpanostaan ei käytetty, vaikka vanhemmat niin toivoivat.

”Jäikö sen kuraattorin ja terveydenhoitajan rooli sulle epäselväks?

Joo jäi, että ei meillä ollu koskaan henkilökohtasesti mitään keskusteluja ja se, että ne ol siinä tavallaan päättämässä ja vahvistamassa sitten niitä päätöksiä, että mihinkä sitä sijoitetaan, että meneekö se yläasteella mihinkä puolelle, että tota sillä lailla ne oli vähän niin kun kuunteluoppilana. Se opettaja oli se, joka onki sieltä niitä vaikeuksia, ja mitä kaikkea on tapahtunut. Joni oli siinä niin kun syytetyn penkissä ja opettaja oli syyttäjä, minä olin puolustaja ja ne oli kuuntelijoita. Että semmoset roolit.” (huoltajai 4)

”Me sanottiin, että kuraattoriin pitää ottaa yhteyttä. Ei sitä nyt tarvi kuraattoria-kaan tähän asiaan sotkee. Kouluterveydenhoitaja oli ainut, joka oikeesti sit

sano kanssa, että ennen kun me mentiin sinne lääkäriin, niin me mentiin tonne kouluterveydenhoitajan luokse, kun mä en oikein tienny, mitä pitää tehdä.”
(huoltaja 4)

Koulun ja kodin välisessä yhteistyössä on kaksi osapuolta, joista toinen on huoltaja. Eräs huoltaja nostikin esiin myös vanhemman asenteen merkityksen yhteistyön onnistumisessa.

”Totta kai. Sehän riippuu niin paljon opettajista, mutta se että miten ne ite tuo esiin ne asiat, se vaikuttaa hyvin paljon. Sitä ei voi odottaa, että koulu tietää ja koulu hoitaa. Ne hoitaa vaan sen kouluhomman. Kyllä mä niin kun siihen tuun, että jos sinne mitään ei anna infoa, että tämmöset tilanteet ja nämä, niin ei asiat hoidu. Se ero siinä on.”

”Mä uskon, että asenteella pystytään hoitaa oli sit mikä tahansa asia. Mä en o menny koskaan vaatimaan, vaan sanonnu, että voisko tän asian hoitaa paremmin ja että tää asia ei kyllä oo näin, että tähän haluan kohennusta.”
”Yhteistyö on pelannut, kun on pystytty keskustelemaan.” (huoltaja 5)

Sama huoltaja nosti esiin myös vanhempainyhdistykset vanhempien vaikutuskanavina.

”Kun teidän perheet on erilaisia, niin te voitte vaikuttaa, kun te ootte vanhempainyhdistyksessä, te pystytte siellä sanomaan, että hei nää asiat voitaa ottaa erilaila. Nyt sinä ot siellä kotona, etkä tiedä mitään ja lapsi tulee ja sanoo, että tämmönen. No niin voi kauheeta, nyt minun pitää soittaa rehtorille. Miks ei sitä voi pehmoemmin ottaa sitä asiaa. Sillä vältyttäs monelta asialta.” (huoltaja 5)

13.7 Sovittuja ratkaisuja

Vaikka useat vanhemmat eivät olleet tyytyväisiä koulun tapaan toimia heidän ja heidän lastensa asioissa, niin joka tapauksessa kaikkien asiat ovat menneet eteenpäin. Niiden osalta joilta peruskoulu on päättynyt, ovat kaikki saaneet

sieltä päättötodistuksen ja siten päässeet jatko-opintoihin. Aina se tosin ei ole ollut helppoa. Yksi huoltaja kertoi pojastaan, joka keskeytti koulunsa 9. luokalla. Koulutoimi kuitenkin räätälöi ratkaisun, minkä avulla poika sai päättötodistuksen.

”Mitä kautta se nuorisotoimi tuli mukaan kuvioihin? Tuliko se koululta?”

”Mä luulen, että se oli aika hyvin räätälöity koulun puolelta tämä homma, kun selvis, että Pertti ei ainakaan koulun puolelle tule. Niin en sitten muista, kuka sitä ehdotti, että nuorisotyöntekijä vois olla apuna sellaisissa aineissa, joita ei pelkästään tenttimällä voi suorittaa. Ja mä ymmärsin, että niillä oli ihan hauskaakin siellä. Pertti meni sinne ihan mielellään, että se ei ainakaan niistä tunteista laistanut.” (huoltaja 3)

Yksi huoltaja oli ylpeä siitä, että poika sai käytyä koulun loppuun vaikeuksista huolimatta.

”No tämä on ollut nyt hirveen hyvä yllätys, että mä oon kauheen ylpee. Mä muistan sen joka päivä sanoo Jonille, että mä oon susta ylpee, kun se on mennyt tää koulu nyt niin hyvin. Että kun se oli tosiaan niin monta, monta vuotta ja se oli hirveen yksinäinen.” (huoltaja 4)

Koulun panosta ja osallisuutta osattiin myös arvostaa asioiden hoitamisessa.

”Sehän mulle on todellinen yllätys ollut, että se koulu sen tutkimuksen järjesti. Mä olin varustautunut siihen, että mä maksan sen itse. Mä olin niin yllätynyt siitä ja varmaan myös siitä, että yläasteella asia otettiin asiana. Tietysti se, että kun diagnoosi on tehty, niin on helpompi ruveta tekemään hoitotoimenpiteitä.” (huoltaja 2)

Suurin osa vanhemmista on ollut oma-aloitteisia, mikä on vaikuttanut asioiden kulkuun. Oppilashuollollinen työ on joidenkin kohdalla kestänyt lähes koko perusopetuksen ajan. Asioita on käsitelty vuodesta toiseen ja energiaa on kulunut opettajilta, vanhemmilta ja tietysti myös oppilailta. Osin epäonnistumisten kautta on haettu uusia vaihtoehtoja asioiden hoitamiseen.

13.8 Mitä hyvä koulu meille tarkoittaa?

Haastateltavien pyydettiin määrittelemään, mitä hyvä koulu heille tarkoittaa. Lähes kaikki vanhemmat liittivät hyvään kouluun turvallisuuden. Lapsi viihtyy siellä, lähtee kouluun mielellään ja koulussa on hyvä olla. Myös yhteistyötä koulun ja vanhempien kesken painotettiin. Opettajan ammattitaito, motivoituneisuus ja viranomaisyhteistyö otettiin esiin.

”Joo ja tossa kun on tuo mitä hyvä koulu vanhemmille tarkoittaa, niin mun mielestä se on sitä, että niillä on turvallista ja hyvä olla siellä, ei tarvi pelätä. Jos itku kurkussa mennään ja itku kurkussa tullaan, niin ei se silloin o hyvä paikka.” (huoltaja 3)

”Sitä että tuota ensiksikin, että yhteistyö vanhempien kanssa sujuu ja että se koulu on semmonen, että se lapsi menee sinne mielellään. Se onkin sit niin iso vaatimus koululle, että tuota on niin monet asiat jotka voi estää sen.” (huoltaja 2)

”Mun mielestä se sitä, että jokainen sais turvassa käydä koulua ja siellä on rajat. Kyllähän se tökkii aina välillä se koulu, mutta sinne kumminkin aina menis ja pystys niihin opettajiin luottaa. Semmonen, että ei ois mikään välinpitämätön ilmapiiri. Ei en tarvi olla aina mitään herkkua, mutta ei tarvi kuitenkaan pelätä mennä sinne.” (huoltaja 6)

”Hyvä koulu on avointa yhteistyötä opettajan kanssa. Heitetään läppää, huumoriakin, kaiken näköistä. Yritetään viedä niitä asioita eteenpäin ja hyvä koulu on turvallinen, siellä ei kiusata ketään, siellä kaikki on samalla viivalla jokainen lapsi tulee, mistä tulee. Siellä on toimivat vuorovaikutussuhteet kaikkiin, rehtoriin, terveydenhoitajaa ja kaikkiin tällasiin sidosryhmiin.” (huoltaja 7)

”Ja sitten tämä yhteistyö, että opettaja on niin kun motivoitunut siihen työhönsä sillä lailla, jos hän valitsee sen opettajan homman, niin silloin myöskin niin kun sit tavallaan sitä stressinsietokykyä ynnä muuta semmosta niin paljon, että ei tuu semmosta leipiintymistä, että hän tekee vaan tämän hommansa. Että se yhteistyö tämä koulu, koti ja nää muut viranomaiset, että kun nää on hyvät,

niin sillon on lapsellakin hyvin. Ainakin paremmin ja paremmat edellytykset aina mennä eteenpäin, kun siinä on tukijoukko ja yhteistyötä täytyy tehdä.” (huoltaja 4)

Useammassa vastauksessa tuli myös esiin oppilaan ja hänen tarpeidensa ja kykyjensä huomioiminen yksilönä. Kannustamista, avustamista ja auttamista pidettiin tärkeänä.

”Juuri tämä, että eriarvoiset lapset, erilaiset lähtökohdat, erilaiset lapset, että ne otetaan kuitenkin otetaan samalla ja kuunnellaan, että ei oteta massana vaan kuunnellaan yksilönä. Se on ihan sama koulun puitteet. Oli ne hyvät vai huonot, oli hirsitalo tai mikä tahansa, mutta se otetaan se, että minkälainen persoona ja avustetaan sitä. Vaikka sillä ei olis kuin yksi hyvä puoli sillä lapsella, niin sitä avustetaan ja kannustetaan. Ihan sama puitteille tai opettajan iälle tai millekkä tahansa. Eikä koskaan lyödä niin kun alaspäin. Se miten asiat sanotaan, on tärkeitä.” (huoltaja 5)

”Ja se että hyväksytään erilaiset persoonat. Esimerkiks kun kuljetin kouluun lapsia, niin siinä näki just se, että on olemassa erilaisia persoonia, erilaisia oppilaita, pukeutuminen on hirveen tärkeätä. Toinen haluaa ilmasta sillä pukeutumisella sitä toinen tätä. Kaikki täytyy hyväksyä. Toinen kävelee hitaammin, toinen kovemmin. Jollakin on joku outo tapa, mutta kun on kasvavista ihmisistä kysymys, niin ei voida yhdenmukaistaa, että täällä ei suvaita jotain.” (huoltaja 8)

”Opettaja jutustelee, opettelee tuntemaan lapsen persoonan. Sillä on rauhallinen ote, se kunnioittaa lasta, eikä aseta lapselle paineita.” (huoltaja 1)

13.9 Mitä ymmärrämme oppilashuollolla?

Vanhemmilta kysyttiin, mitä he ymmärtävät sanalla oppilashuolto? Mitä se heille tarkoittaa ja mitä mielikuvia siitä heille tulee? Kaikki yhdistivät siihen jollain muotoa oppilaan terveydestä huolehtimisen ja kouluterveydenhoitajan. Myös koulukuraattorin työ ja ammattinimike nostettiin esiin. Kaksi huoltajaa

nosti esiin kysymyksen kohdalla moniammatillisuuden tai eri asiantuntijoiden välisen yhteistyön. Sana yhteistyö tuli myös muutoin esiin.

*”Kyllä mä niin kun miellän sen niin, että siinä on kerätty asianosaiset ja asiantuntijat ja kaikki osapuolet niin kun koolle ja kaikkien tietämystä ja asiantunte-
musta käytetään hyväksi ja sillä lailla hoidetaan asiat.” (huoltaja 6)*

*Se on varmaan tätä vanhempien ja opettajan välistä, kaikkee huoltoo, mikä liittyy oppilaan koulun käyntiin. Terveystenhoitoa, psykologi, kyllä kait liikun-
takin on jollakin tavalla oppilashuolto ja vanhempien ja opettajan välinen yh-
teistyö. Ja sit justiin nämä perheneuvola ja toi Jyväskylä (lasten neuro). Kaik-
kee, mikä liittyy siihen koulunkäyntiin. (huoltaja 1)*

*”Se on mun käsityksen mukaan se oppilashuollon rooli ja jotenkin sitä aikuisen
aikaa annettas sellasenaan porukallakin ja mietittäs sen lapsen oppilaan tilan-
netta eri näkökulmista ja kelattas, mistä tää jokin vaikeus johtuu ja mitä kaik-
kee siellä on taustalla. Se on niin kun sananakin oppilashuolto, kun mä ajatte-
len, niin sehän on huolenpitämistä. Näin mä sen ymmärrän.” (huoltaja 7)*

Kaikki eivät osanneet paloitella termiä konkreettiseksi toiminnaksi. Oppi-
lashuoltoryhmää ei kukaan vanhemmista tuonut esiin. Vanhemmilla ei ollut
varmaa käsitystä siitä, oliko heidän lastensa asioita oppilashuoltoryhmässä
käsitelty. Varmasti myös koko käsite oli epäselvä.

*”Mun mielestä oppilashuolto tarkoittaa sitä, että niillä menee on hyvin, terveyttä
ja kartotetaan, että ne pärjää siellä hyvin. En mä sit tiedä mitä se oikeesti on.”
(huoltaja 3)*

14 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Suhteellisen pienestä tutkimusjoukosta ei voi tehdä mielestäni suuria yleistyk-
siä tai pitäviä johtopäätöksiä. Tulee kuitenkin muistaa, että kaikki kertoma
edustaa totuutta henkilökohtaisella tasolla ja se on haastateltavalle ollut tärke-
ää ja ainutkertaista. Joitain ainakin jossain määrin yleistettäviä havaintoja tu-
loksista voi poimia.

Haastateltavat ymmärsivät koulun oppilashuollon suppeammin, kuin mitä se virallisesti pitää sisällään. Oppilashuoltoryhmien rooli oli ilmeisesti melko epäselvää, koska ryhmien toimintaa ei juurikaan otettu esiin. Koululla onkin oma haasteensa tehdä omasta oppilashuoltotyöstään läpinäkyvää suhteessa kollektiivisiin ja vanhempiin. Avoin, säännöllinen ja ymmärrettävä tiedottaminen on keskeistä. Jämsässä tämä on nostettu oppilashuollon kehittämistyön yhteydessä esiin useasti. Vanhemmilla tulee olla tieto koulukohtaisten oppilashuoltoryhmien toiminnasta; miten se kokoontuu, ketkä siihen kuuluvat, millaisia asioita siellä käsitellään ja käsitelläänkö siellä minun lapseni asioita. Verkko-pohjainen oppilashuollon palveluvalikko kehitettiin työvälineeksi opettajille ja myös tietopankiksi vanhemmille. Yleiset tiedotteet eivät kuitenkaan riitä, koska niiden lukeminen ja saavutettavuus on epävarmaa. Rinnalla tulisi olla enempi suoraa tiedottamista esimerkiksi vanhempainiltojen ja vanhempainvarttien muodossa.

Vanhemmat todennäköisesti mieltävät koulun oppilashuollon ongelmien hoitamiseen. Kun jotain ikävää tapahtuu, ja jos oppilaan koulutyö ei suju, niin kuin on ajateltu, niin siinä tilanteessa tulee koulun oppilashuoltotyö mukaan. Oppilashuolto mielletään ongelmakeskeiseksi, mitä se varmasti myös käytännössä onkin. Ennalta ehkäisevä työ jää varmasti osin resurssipulan vuoksi vähemmälle huomiolle. Jämsässä esimerkiksi yhtä ja ainoaa koulupsykologia kohden on yhteensä noin 2500 perusopetuksen oppilasta ja koulun sosiaalityön (koulukuraattori ja sosiaaliohjaaja) tuo oppilasmäärä jaetaan kahdella. Ymmärrettävää siis on, että aikaa ei jää esimerkiksi luokkamuotoiseen työskentelyyn, vaan työ painottuu korjaavaan yksilötyöhön. Koska käytännössä siis työ painottuu korjaavaan työhön, niin on luonnollista, että vanhemmat mieltävät oppilashuollon ongelmien ratkaisemiseksi. Yksikään vanhemmista ei tuonut esiin kouluruokailua tai koulukuljetuksia, jotka kuitenkin kuuluvat virallisen oppilashuoltokäsitteen alle.

Kaikilla oppilailta tulee olla samanlaiset mahdollisuudet myös koulun oppilashuollollisiin palveluihin riippumatta siitä missä koulussa oppilas on. Nämä mahdollisuudet eivät saa olla sidoksissa vanhempien omaan aktiivisuuteen ja oma-aloitteisuuteen eli ”se saa, joka älyää pyytää ja vaatia”. Haastateltavistani

vanhemmista monet olivat aktiivisia oman lapsensa kohdalla. Varsinkin he, jotka itse ilmoittautuivat tutkimukseen. Itse haastatteluun ilmoittautuminen osoittaa oma-aloitteisuutta ja kiinnostusta koulun asioihin ja myös halua vaikuttaa niihin.

Kenenkään haastattelun kohdalla oppilashuolto ei toiminut täysin ongelmitta. Haastatteluun tietysti saattoi ilmoittautua lähinnä niitä henkilöitä, joiden mielestä ei toimittu, niin kuin olisi ehkä pitänyt. Voidaan myös varmasti ajatella niin, että oppilashuollolliset ongelmat eivät ole yksinkertaisia helppoja asioita, jotka nopeasti hoituvat parhain päin.

Lähes kaikki toivat esiin haastatteluissa koulujen turvallisuuden. Koulu on paikka, jonne menoa ei tarvitse pelätä. Koulujen turvallisuuden, koulukiusaamisen ennalta ehkäisemisen ja torjumisen eteen on tehty varmasti paljon työtä ja siitä on käyty julkista keskustelua. Siitä huolimatta koulukiusaaminen nousi usean vanhemman kertomana esiin. Kaikista yrityksistä huolimatta koulukiusaaminen on hyvin yleistä kaikilla luokkatasoilla varmasti useimmissa kouluissa. Kaikissa kouluissa on määritelty toimintatavat, miten kiusaamistilanteissa toimitaan. Näyttää kuitenkin siltä, että asioihin puuttuminen on hyvin kirjavaa ja siinä on ainakin tämän tutkimuksen mukaan myös puutteita. Pelkät kirjalliset toimintaohjeet eivät riitä, jos niiden mukaan ei toimita. Koulujen turvallisuusketju on niin heikko, kuin sen heikoin lenkki on.

Merkittävin huomio, mikä tutkimuksessa tuli esiin, on se kuinka paljon kodin ja koulun keskinäisen yhteistyön onnistuminen on sidoksissa ihmisten keskinäisiin suhteisiin ja kemiaan. Usean vanhemman kertomana ongelmat olivat yhteydessä opettajan persoonaan ja hänen tapaansa toimia. Opettajilla tulee olla taitoja kohdata erilaisia perheitä ja vanhempia. Tässä tutkimuksessa saatu tulos siis tukee sitä, mitä aiemmin kohdassa Haasteita yhteiseen työhön kerrottiin. Tämä haaste kohdistuu siten myös opettajien koulutukseen, niin että jo valintavaiheessa pystytään koulutukseen saamaan alalle sopivimmat henkilöt. Siis henkilöt, joilla on luonnostaan niin sanottua sosiaalista viisautta ja ”pelisilmää” ihmisten väliseen keskinäiseen vuorovaikutukseen ja dialogiin. Opettajan ammatti ei ole pelkästään lasten opettamista ja ohjeiden antamista, eikä opettaja voi kohdata kaikkia oppilaitaan ja heidän vanhempiaan samalla taval-

la. Opettajien ja myös muun oppilashuoltohenkilöstön tulisi omassa toiminnassaan suorittaa itsearviointia suhteessa omiin asiakkaisiin; tehdäänkö oikeita asioita oikealla tavalla, voidaanko käytänteitä muuttaa, myöntävät mahdolliset omat virheet, ja muistaa, että asia, mikä toimi toisen kohdalla, ei välttämättä toimi kaikkien kohdalla. Sosiaalinen ajattelu tulisi olla sisäinen jatkuva prosessi sosiaalisten ihmissuhteiden kanssa työskentelevillä, aivan niin kuin matemaattinen ajattelu esimerkiksi fyysikoilla.

Opettajat ovat keskeisessä asemassa havainnoimassa oppilasta hyvässä ja pahassa. Jos tärkeät havainnot lapsen tai nuoren psyykkisestä, fyysisestä tai sosiaalisesta hyvinvoinnista jää tekemättä tai havainnot tehdään liian myöhään, voi sillä olla ratkaiseva merkitys lapsen kasvun kannalta. Olen joskus itse käyttänyt ilmaisua, että jos on lottovoitto syntyä Suomeen, niin aikamoiset arpajaiset käydään myös siinä, millaiset vanhemmat lapsi syntymähetkellään saa. Nyt tätä arpajaisajattelua voisi laajentaa myös siihen, millainen opettajalasta opettaa. Varsinkin alakoulussa, missä opetusvastuu ei jakaannu monelle opettajalle, oman opettajan ja lapsen keskinäinen suhde on tärkeää. Samoin myös pienluokalla opettavan erityisopettajan ja oppilaan välinen onnistunut vuorovaikutus on tärkeässä roolissa yhteistyön rakentamisessa.

Koulun kannalta hyvä vanhempi on luonnollisesti se, mikä hyväksyy koulun esittämät vaihtoehdot ja toimintamallit. Näin ei tule ikäviä ristiriitatilanteita, kun vanhemmat uskovat ja luottavat koulun asiantuntijuuteen. Tähän asiantuntijuuteen tietysti vanhempien pitääkin pystyä luottamaan, mutta myös koulun tulee luottaa vanhempien asiantuntijuuteen, kun puhutaan heidän lapsista. Keskinäinen toistensa kuuntelu ja nöyryys antavat mielestäni pohjaa yhteiselle ymmärrykselle. Opettajalla tulee olla valmiuksia kuunnella ja ottaa vastaa palautetta, niin kuin myös vanhemmalla.

”Tietysti sitä toivo, että yhteistyö olis sujunut miellä paremmin, kun tuntu, että se meni aina vaan pahempaan suuntaan vähän semmoselle riitasele puolelle, että opettaja ei tykännyt, kun mä menin neuvoon, että hän teki jossakin asiassa väärin. Mä en olis saannu mennä semmosta sanomaan, että mun mielestä hän teki väärin.” (huoltaja 4)

Opettajan ja vanhemman huonot välit heijastuvat lapsiin. Osa lapsista osaa käyttää sitä myös hyväkseen, mikä voin näkyä koulussa erilaisina käytöshäiriöinä ja kouluhaluttomuutena. Erimielisyydet tulee pystyä keskustelemaan, niin että ne eivät lisää entisestään lapsen koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia. Lapsilla tulee säilyä näkemys siitä, että vanhemmat yhdessä koulun kanssa yrittävät tehdä parhaansa heidän onnistuneen koulunkäynnin turvaamiseksi. Viisautta on pyytää joku ulkopuolinen tarvittaessa asiaa selvittämään.

Virallisesti muun muassa erilaisten hyväksytyjen suunnitelmien ja strategioiden mukaan koulun oppilashuoltotyötä tehdään kaikissa kouluissa hyvin ja ansiokkaasti. Hyvälle yhteistyölle on olemassa määritykset, ohjeistukset ja virallinen tahtotila on kunnossa. Tutkittua tietoa elämän joka osa-alueelta on saatavilla, ja uutta tietoa tulee joka päivä, uusia menetelmiä kehitetään meidän kaikkien parhaaksi, joten kaikenhan pitäisi olla kunnossa kaikkialla. Taloudellisten resurssien niukkuus, aikapula, kyläkoulujen lakkauttaminen ja vanhempien kadotettu kasvatusvastuu ainoastaan aiheuttavat ongelmia. Koska toisen ihmisen tai instituutioiden muuttaminen on aina hankalaa, niin tulisi-ko muutosta ja sen tarvetta etsiä ensiksi omasta itsestään. Miten minä koulun rehtorina, opettajana tai vaikka koulukuraattorina toimin omassa työssäni, niin että koulun kasvatustavoitteet parhaiten toteutuisivat? Miten, minä vanhempana omalla esimerkilläni ja toiminnallani parhaiten tuen ja kannustan omaa lastani? Miten minä lapsena, nuorena ja koulun oppilaana toimin eri tilanteissa, ja mikä on minun oma vastuuni minun omassa elämässäni?

Oppilashuollon kehittämistyön yhteydessä Jämsässä on joillakin suuremmilla kouluilla aloitettu lähinnä opettajille suunnattu yhteisöllisyyskoulutus, jonka tarkoituksena on parantaa yhteen hiileen puhaltamista. Työyhteisön hyvinvointi on tärkeä pohja työssä jaksamiselle, mikä koulussa tarkoittaa muun muassa sitä, että opettajat ovat motivoituneita, ja jaksavat siten myös rakentaa ja ylläpitää vuorovaikutusta oppilaiden huoltajiin. Tämän opinnäytetyön pohjalta voi todeta, että vuorovaikutussuhteen rakentamiseen tulee opettajia rohkaista ja heidän tulee saada siihen myös koulutusta. Haasteena voisi olla myös koko opettajuuskäsitteen avaaminen uudelleen auki yhteiseen keskusteluun ja käydä myös läpi, mitä tehtäviä opettajan kuukausipalkkaan kuuluu. Tuntuu ikäväl-

tä kuulla koulun vanhempainillassa opettajan kertomana, että vanhempainvartteja ei pysty pitämään, koska niistä ei makseta erikseen.

Edellä esitetyt johtopäätökset antavat myös haasteen opettajien rekrytoinnille. Miten hakupapereiden ja vajaan tunnin mahdollisen haastattelun kautta löydetään parhaat osaajat, jotka hallitsevat opetustaitojen lisäksi myös sosiaaliset taidot.

Omassa työssäni koulun sosiaaliohjaajana pidän tärkeänä muistaa aina vanhempien läsnäolon. Alakoululla toimintatapaani kuuluu, että ennen kuin aloitan asiakastyön oppilaan kanssa, niin opettaja tiedottaa siitä kotiin. Tällä toimintamallilla yhteistyössä on heti mukana keskeisimmät toimijat eli oppilas, huoltaja, opettaja ja koulun sosiaalityö. Yläkoululla yksittäisiä oppilastapaamisia voi olla ilman yhteyttä huoltajiin. Jos tapaamiset oppilaan kanssa jatkuvat säännönmukaisemmin, niin myös yhteinen keskustelu huoltajien kanssa on tärkeää. Useimmiten lapsen/nuoren kanssa tapahtuvan työskentelyn taustalle on jokin ongelma. Ongelmia tulisi voida käsitellä ehkä enempi voimavaralähtöisesti, niin että oppilas itse löytäisi vastauksia omien vahvuuksien kautta. Myös huoltajin on tärkeää kuulla lapsestaan myös myönteiset asiat, vaikka pulmien korjaamiseksi töitä tehdäänkin.

Tätä kirjoittaessa opinnäytetyö on niin sanotusti kalkkiviivoilla ja uurastus päättymässä. Olen hyvilläni siitä, että päädyin haastattelemaan nimenomaan vanhempia, enkä oppilashuollon eri toimijoita, niin kuin alun perin suunnittelin. Nuo haastatteluhetket olivat tässä työssä antoisinta. Jälkikäteen arvioituna olisi teemahaastattelurunko voinut olla tarkemmin jäsennelty. Asiakokonaisuuksien käsittely ja niiden löytäminen olisi kirjoitusvaiheessa ollut helpompaa. Haastattelussa olisi voinut ehkä selvittää laajemmin myös yleisellä tasolla vanhempien käsityksiä koulusta, oppilashuollosta ja kodin ja koulun yhteistyöstä. Nyt asiaa selvitettiin lähinnä vain omien henkilökohtaisten kokemusten kautta, mikä tosin oli kuitenkin opinnäytetyön perustehtävä.

LÄHTEET

A 20.12.2001/1435. Asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta. Viitattu 10.3.2009. Valtion säädös pankki Finlex. <http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö

Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa. Helsinki: Gaudeamus Kirja

Apajalahti, M. 2006. Oppimissuunnitelma. Teoksessa Opiskelun tuki esi- ja perusopetuksessa. Virikkeitä ja toimintamalleja yleisen ja erityisen tuen järjestämiseksi. Saarijärvi: Opetushallitus

Arnkil, T. & Eriksson, E. Älkää leimatko lasta huolten vyöhykkeistöllä. Viitattu 2.5.2009 <http://dialogi/stakes.fi>

Eskola, T. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus

Ekebom, U-M., Helin, M., Tulosto, R. 2000. Satayksi kouluongelmaa. Helsinki: Edita

Esi- ja perusopetuksen oppilashuollon strategia ja käsikirja. Turun hyvän käytännön ohjeistus 2008. Turku: Turun kaupunki

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta. OPM/luonnos 21.1.2009

Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen – huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja

Hartikainen, S. & Huusari, T-M. 2004 Yhteistä kasvatusvastuuta, luottamusta ja lapsen tukemista – Kodin ja koulun yhteistyö kolmannen luokan oppilaiden vanhempien näkökulmasta. Kasvatustieteen pro gradu – tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto

Hietajärvi, E. 2009. Jämsän kaupunki, opetusjohtaja. Haastattelu 15.4.2009

Hilosvuori, T. 2002. Aikuisten yhteistyöllä lapsen oppimisen hyväksi. Teoksessa Koti ja koulu – kavereita vai kiistakumppaneita. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS – kustannus

Jämsän kaupungin oppilasennuste 2009

Jämsän kaupungin oppilashuollon strategia vuosille 2009 – 2012. Jämsä: Jämsän kaupunki

Jämsän kaupunki, koulukuraattoreiden toimintakertomukset 2008 – 2009

Jämsän kaupunki, raportti koulupsykologitoiminnasta 2008 - 2009

Jämsänkosken perusopetuksen opetussuunnitelma 2005. Jämsänkoski: Jämsänkosken kaupunki

Kalkkinen, P. & Peltonen, H. 2008. Oppilashuoltoryhmät. Teoksessa Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskoulussa – peruseräraportti kyselystä 7. – 9. vuosiluokkien kouluille. Vammala: Opetushallitus, Stakes

Kankaanpään oppilashuollon strategia ja käsikirja 2008. Kankaanpää: Kankaanpään kaupunki

Kasurinen, H. & Merimaa, E. 2006. Oppilaanohjaus. Teoksessa Koulu kasvatusyhteisönä – kohti uutta toimintakulttuuria. Jyväskylä:PS – kustannus

Koulukiusaamisen vastainen Kiva vastainen Kiva koulu – ohjelma kehitetään Turun yliopistossa 2006. Opetusministeriön tiedote. Viitattu 19.4.2009
<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2006>

Kouluterveydenhuolto 2002, opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille. Saarijärvi: Stakes

Kuuskoski, E. 2002. Kodin ja koulun yhteistyöhön aikaa, oivalluksia ja rahaa. Teoksessa Koti ja koulu – kavereita vai kiistakumppaneita. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto

L 28.1.1972/66. Kansanterveyslaki. Viitattu 7.3.2009. Valtion säädösrankki Finlex. <http://www.finlex.fi,ajantasainen lainsäädäntö>

L 21.11.1998/628. Perusopetuslaki. Viitattu 7.3.2009. Valtion säädösrankki Finlex. <http://www.finlex.fi,ajantasainen lainsäädäntö>

L 13.6.2003/477. Laki perusopetuslain muuttamisesta. Viitattu 8.3.2009. Valtion säädösrankki Finlex. <http://www.finlex.fi,ajantasainen lainsäädäntö>

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Viitattu 7.3.2009. Valtion säädösrankki Finlex. <http://www.finlex.fi,ajantasainen lainsäädäntö>

Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön. 2007. Helsinki: Opetushallitus, Suomen Vanhempainliitto

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelma 2007 – 2011. 2007, Helsinki: Opetusministeriö

Launonen, L. ym. 2004. Kodin ja koulun yhteistyö voimavaraksi. Teoksessa Koulu kasvatusyhteisönä – kohti uutta toimintakulttuuria. Jyväskylä:PS - kustannus

Lehtijärvi, A. 2000. Vanhemman roolista. Teoksessa Onko peruskoulu muuttunut – peruskoulu 25 vuotta. Saarijärvi: Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö

Lehtolainen, R. 2008. Keltaista ja kimaltavaa. Kodin ja koulun yhteistyöstä koulun ja kodin yhteyteen. Helsinki: Helsingin yliopisto, Soveltuvan kasvatustieteen laitos

Metso, T. 2004. Koti, koulu ja kasvatus – kohtaamisia ja rajankäyntejä, Turku: Suomen kasvatustieteellinen Seura, Painosalama Oy

Metso, T. & Mikkonen, H. 2007. Vanhempien näkemyksiä kouluhyvinvoinnista – Vanhempien barometri 2007. Helsinki: Suomen Vanhempainliitto

Nivala, L. 2006. Koulukuraattori nuoren maailmassa. Teoksessa Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa, Helsinki: Oy Finn Lectura Ab

Oppilashuollon kehittämiseen kohdennetun valtionavustuksen hakeminen, 2007. Opetusministeriön taustamuistio 26.2.2007

Oppilashuollon palveluvalikko. Milloin toimitaan? Miten toimitaan? Yhteiset pelisäännöt. Viitattu 29.4.2009
<http://oppilashuolto.jamsa.fi>

Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio. 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:33. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö

Peltonen, H. 2006. Kodin ja koulun yhteistyö. Teoksessa Opiskelun tuki esi- ja perusopetuksessa. Virikkeitä ja toimintamalleja yleisen ja erityisen tuen järjestämiseksi. Saarijärvi: Opetushallitus

Peltonen, H. & Laitinen, K. 2006. Oppilashuolto. Teoksessa Opiskelun tuki esi- ja perusopetuksessa. Virikkeitä ja toimintamalleja yleisen ja erityisen tuen järjestämiseksi. Saarijärvi: Opetushallitus

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, Vammala: Opetushallitus

Rasku-Puttonen, H. & Rönkä, A. 2004. Opettajakoulutuksen tehtävä koulukulttuurin muutoksessa. Teoksessa Koulu kasvatusyhteisönä – kohti uutta toimintakulttuuria. Jyväskylä: PS - kustannus

Rimpelä, M. 2008. Opiskeluhuollon haasteet, mahdollisuudet ja rajoitukset kouluhyvinvoinnin edistämässä. Opiskeluhuollon palvelurakenteen kehittäminen – valtakunnallinen syysseminaari, Helsinki 18.11.2008

Rimpelä, M ym. 2008. Vanhempainyhdistysten ja huoltajien osallisuus peruskoulun ja sen oppilashuollon kehittämisessä. Helsinki: Stakes

Salmivalli, C. & Poskiparta, E. 2008. Kiusaaminen. Teoksessa Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskoulussa – peruseräraportti kyselystä 7. – 9. vuosiluokkien kouluille. Vammala: Opetushallitus, Stakes

Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS - kustannus

Seppälä, N. 2000. Yhteisapelillä lapsen parhaaksi – Perhebarometri 2000. Helsinki: Väestöliitto; Väestöntutkimuslaitos

Sillanpää, T. 2009. Jämsän kaupunki, vs.opetusjohtaja. Haastattelu 18.11.2009

Sipilä-Lähdekorpi, P. 2006. Ristiriitoja ja onnistumisia. Koulukuraattorin työ Suomessa. Teoksessa Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa, Helsinki: Oy Finn Lectura Ab

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet. Viitattu 1.10.2009
<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/?qkouluterveyskysely>

Tilus, P. 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Jyväskylä: PS - kustannus

Torkkeli, M. 2002. Kuuluuko koulussa vanhempien ääni. Teoksessa Koti ja koulu – kavereita vai kiistakumppaneita. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Vantaan oppilas- ja opiskelijahuollon linjaukset 2008 – 2012. Vantaa: Vantaan kaupunki

Liite 1. Haastattelurunko

Opinnäytetyö: Peruskoulun oppilashuolto vanhempien kokemana

Haastattelurunko

Ydinteemat:

odotukset yhteistyöstä

kokemukset yhteistyöstä

tiedonkulku

oppilashuollon toimenpiteet

yhteistyöverkosto ja siihen osallistuminen

kehittämisehdotukset

mitä ”hyvä koulu” vanhemmille tarkoittaa?

”Apukysymyksiä”:

Lähdettiinkö ajoissa liikkeelle? (Varhainen puuttuminen)

Millaisia tuloksia saatiin?

Oltiinco tyytyväisiä?

Miten ovat kokeneet eri työntekijöiden roolit, viranomaisyhteistyön?

Onko tullut matkan varrella ”yllätyksiä”?

Olisiko asioita voinut tehdä toisin?

Liite 2. Tiedote koteihin

OPPILASHUOLTOA KEHITETÄÄN JA TUTKITAAN

Syksyllä käynnistyi Jämsän, Jämsänkosken ja Kuhmoisten yhteinen perusopetuksen ja esikoulun oppilashuollon kehittäminen. Kehittäminen tapahtuu osana opetusministeriön rahoittamaa projektia. Jämsän seudulle tullaan laatimaan yhteinen oppilashuollon strategia, jossa avainsanoja ovat mm. varhainen puuttuminen ja moniammatillisuus. Kehittämistyön kautta tullaan luomaan yhteisiä käytänteitä, jotta oppilas selviäisi opinpolullaan mahdollisimman hyvin.

Perusopetuslaki määrittelee oppilashuollon seuraavasti: ”Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa.”

Oppilashuolto ei siis ole pelkästään ongelmiin puuttumista ja niiden hoitamista, vaikka niin usein ehkä luullaan. Oppilashuoltoon kuuluvat oppimisvaikeuksien tukemisen, oppilashuoltoryhmien ja kuraattoritoiminnan ohella mm. kouluterveydenhuolto, kouluruokailu, koulukuljetukset, oppilaanohjaus, yleinen kouluviihtyisyys, eli hyvin paljolti koulun päivittäiseen arkeen liittyviä asioita.

Vanhempien mielipiteitä kaivataan

Oppilashuollon kehittämiseen ja omiin opiskeluihinsa liittyen Jämsänkosken kaupungin nuorisoasiainhoitaja Reijo Ahonen tekee tutkimuksen **Oppilashuolto vanhempien kokema-**mana. Tutkimusta varten haastatellaan vanhempia, joilla on omien lastensa kautta kokemuksia koulun oppilashuollosta. Haastattelutapahtuma on haastattelijan (Reijo Ahonen) ja haastateltavan välinen luottamuksellinen tapaaminen, jossa vanhemmalla on mahdollisuus kertoa omia kokemuksiaan ja mielipiteitään koulun oppilashuollosta. Haastattelun luonteen (henkilökohtainen tapaaminen) takia tutkimusotanta on rajallinen. Haastatteluun voidaan ottaa n. 10 vanhempaa.

Vanhempien mielipide on tärkeä, kun työstämme seudullista oppilashuollon strategiaa. Jos oppilaan vanhempana haluatte osallistua haastatteluun ja näin omalla panoksellanne olla vaikuttamassa oppilashuollolliseen kehitystyöhön, niin voitte ottaa suoraan yhteyttä tutkimuksen tekijään **Reijo Ahoseen puh. 040 5679 316, 040 570 6678 tai sähköposti rei-jo.ahonen@jamsankoski.fi**

Eira Hietajärvi
opetusjohtaja

Reijo Ahonen
nuorisoasiainhoitaja

Liite 3. Lehtijuttu

Reijo Ahonen
Mäkeläntie 21
42300 Jämsänkoski
puh. 040 570 6678

Koillis-Häme
toimitus

HYVÄT VANHEMMAT , TARVITSEN APUANNE!

Viime syksynä käynnistyi Jämsän, Jämsänkosken ja Kuhmoisten yhteinen perusopetuksen ja esikoulun oppilashuollon kehittäminen. Kehittäminen tapahtuu osana opetusministeriön rahoittamaa projektia. Jämsän seudulle tullaan laatimaan yhteinen oppilashuollon strategia, jossa avainsanoja ovat mm. varhainen puuttuminen ja moniamatillisuus. Kehittämistyön kautta tullaan luomaan yhteisiä käytänteitä, jotta oppilas selviäisi opinpolullaan mahdollisimman hyvin.

Tähän kehitystyöhön ja omiin opiskeluihini liittyen on tarkoituksenani tehdä tutkimusta, missä selvitetään vanhempien kokemuksia yhteistyöstä koulun kanssa, kun omalla lapsella on koulunkäynnissä ollut ongelmakohtia. Ongelmakohdat voivat liittyä oppimisvaikeuksiin, käyttäytymiseen tai esim, kiusaamistilanteisiin tai sitten muihin asioihin, jotka ovat vaikeuttaneet koulunkäyntiä. Miten olette kokeneet tällöin yhteistyön koulun ja mahdollisesti muiden viranomaisten kanssa, ovatko tehdyt ratkaisut olleet onnistuneita, menikö joku asia pieleen, ovat tutkimuksen keskeisiä kysymyksiä.

Tutkimus tehdään haastattelututkimuksena, jossa keskustelen luottamuksellisesti vanhempien kanssa heidän kokemuksistaan. Haastateltavien henkilö- tai muut tunnistetiedot eivät tule missään vaiheessa muiden tietoon.

Vanhempien mielipide on tärkeä, kun työstämme seudullista oppilashuollon strategiaa. Jos haluatte vanhempana osallistua haastatteluun ja näin omalla **panoksellanne** olla vaikuttamassa oppilashuollolliseen kehitystyöhön, niin toivon, että voitte ottaa luottamuksellisesti yhteyttä!

Reijo Ahonen
nuorisoasiainhoitaja
puh. 040 570 6678
reijo.ahonen@jamsankoski.fi

Liite 4. Tiedote haastateltavalle

Reijo Ahonen
Mäkeläntie 21
42300 Jämsänkoski
040-5679 316
reijo.ahonen@jamsankoski.fi

Haastattelutiedote haastateltavalle

Opinnäytetyötutkimus: Oppilashuolto vanhempien kokemana

Oppilaitos: Jyväskylän ammattikorkeakoulu sosiaalialan koulutusohjelma

Haastattelu tehdään haastateltavan kanssa yhteisesti sovittuna ajankohtana. Haastattelutilanne on haastateltavan ja haastattelijan luottamuksellinen keskustelu, joka nauhoitetaan. Äänite jää haastattelijalle ja se myöhemmin osin litteroidaan kirjalliseen asuun. Äänite tuhotaan käytön jälkeen, eikä sitä kopioida.

Haastattelun jälkeen haastattelija voi olla haastateltavaan yhteydessä mahdollisia kysymyksiä varten.

Tutkimukseen tulee suoria lainauksia haastattelutekstistä. Kaikki tunnistetiedot, joiden perusteella haastateltavan henkilöllisyys voidaan tunnistaa, muutetaan tai poistetaan. Tutkimukseen tulevat suorat lainaukset ja siitä tehdyt mahdolliset tulkinnat lähetetään haastateltavalle oikeellisuuden tarkistamiseksi, mikäli haastateltavan kanssa näin sovitaan.

Tästä tutkimuksesta ei ole suunniteltu tehtäväksi jatkotutkimusta. Tutkimus on osa Jämsän seudun (Jämsä, Jämsänkoski ja Kuhmoinen) oppilashuollon kehittämistyötä ja se mahdollisesti liitetään soveltuvin osin mukaan seutukunnalle valmistuvaan oppilashuollon strategiaan.

Tämä tiedote annetaan haastateltavalle ennen haastattelun aloittamista. Tämän jälkeen tehty haastattelu tulkitaan myönnettyksi haastatteluluvaksi.